

ЗМІСТ

ВИКОНАННЯ ОБІЦЬНОК	2
Теоретичний блок	2
Методологічний блок	3
У ТЕМРЯВІ ОБІЦЬНОК: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	28
Попередні тенденції	28
Перспективи розвитку ключових партій	29
<i>Партія регіонів</i>	29
<i>«Батьківщина»</i>	30
<i>Постпомаранчеві сили</i>	31
<i>УДАР Віталія Кличка</i>	32
<i>ВО «Свобода»</i>	32
<i>Комуністична партія України</i>	33
Ідеологічний розріз потенціалу партійної системи	33
Прогноз еволюції партійної системи	34
Коротке резюме	36
Список використаної літератури і джерел	37
ПАРТІЯ РЕГІОНІВ	38
Економіка	39
Добробут	40
Право і державне будівництво	41
Міжнародна політика	41
ВО «БАТЬКІВЩИНА»	42
Економіка	43
Добробут	44
Право і державне будівництво	44
Міжнародна політика	45
«УДАР ВІТАЛІЯ КЛИЧКА»	46
Економіка	47
Добробут	48
Право і державне будівництво	49
ВО «СВОБОДА»	50
Економіка	51
Добробут	52
Право і державне будівництво	53
Міжнародна політика	53
КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ	54
Економіка	55
Добробут	56
Право і державне будівництво	57
Міжнародна політика	57

ВИКОНАННЯ ОБІЦЯНОК

Теоретичний блок

Партійні платформи – це нісенітниця.

Вони нікого не переконують, нікого не обманюють та нікого не надихають.

Е. Шаттшнайдер, американський політолог

К оли ми запитуємо людей, чи виконують політичні партії власні передвиборчі обіцянки, найчастіше ми отримуємо негативну відповідь. Тим не менше, серед факторів, що визначають підтримку партій громадянами, саме програма відіграє чи не найважливіше місце. Згідно з опитуваннями Центру Разумкова, 86,7% громадян наголошують на значенні відповідності практичної діяльності партії програмним положенням та заявам лідерів. Крім того, 78,3% громадян вважає важливою саму програму партії та заяви її лідерів, у той час як 16,4% не вважає їх значущими¹.

Британський політолог Е. Кінг зазначає, що передвиборчі партійні програми – «порожні і беззмістовні» документи, що мають «фактично випадкове відношення» до роботи партій у органах влади². Дослідники М. Дейвіс та М. Феррантіно розвинули цілу теорію політичної риторики, за якою кандидати у виборах брехатимуть, оскільки вони неспроможні передати цінність власної репутації як чесних політиків³. Крім того, політичні науковці схильні сумніватися у практичній значущості передвиборчих програм партій⁴. Так, по-перше, передвиборчі маніфести найчастіше порушують ті питання, які найбільш кидаються в очі тій чи іншій політичній силі. Таким чином, вибір між різними наборами обіцянок обмежується через те, що сфери уваги партій часто не співпадають та не дають змоги їх адекватно порівняти. По-друге, передвиборчі програми підкреслюють «цінності-облямівки» (valence issues)⁵ – заяви без ідеологічної значущості, яким складно опонувати: вони лише декларують певну позитивну мету, не вказуючи жодних кроків до її досягнення.

Теоретично, вибори повинні встановлювати стійкі «зв'язки між бажаннями громадян та поведінкою виробників політики»⁶. Таким чином, ключовим припущенням є те, що народні обранці перетворюватимуть політичні уподобання виборців у пріоритети діяльності законодавчої та виконавчої гілок влади. Подібна зв'язка «програма-політика»⁷ є важливим елементом теорії «відповідальної партії», яка розвивається у політичній науці з 1950-х років. Вона спирається як на теорії раціонального вибору (на кшталт моделі «економічного голосування» Е. Даунса), так і на порівняльно-історичний метод (як, наприклад, дослідження С. Ліпсета та С. Роккана)⁸. Логіка цієї моделі розглядає політику як продукт взаємодії патронів (громадян чи виборців) та агентів (кандидатів та обраних посадовців). Ця концепція будує ідеальну модель таких відносин, висуваючи п'ять наступних припущень⁹:

1. Виборці мають певний набір уподобань щодо використання чи перерозподілу державою обмежених ресурсів стосовно найбільш важливих суспільних питань;
2. Кандидати на виборні та виконавчі посади об'єднують позиції стосовно різних питань у передвиборчі програми, які обіцяють виконати у разі обрання чи призначення;
3. Виборці співставляють власні преференції з тими, які пропонуються кандидатами, та обирають найбільш сумісний набір пропозицій;
4. Переможці або їх об'єднання (парламентські коаліції) імплементують свої обіцянки з оглядом на еволюцію уподобань своїх виборців-патронів;
5. На наступних виборах електорат оцінює звіт посадовців щодо їх роботи.

Таким чином, подібна ідеальна модель окреслює логіку представницької демократії, у якій виборці голосують за політичні партії та формується партійний чи коаліційний уряд. Відповідно, у політичній системі закріплюється інститут політичної відповідальності, який полягає у тому, що на виборах громадяни оцінюють результати роботи партії, яку вони підтримали минулого разу, залежно від того, наскільки їй вдалося реалізувати програмні тези у своїй урядовій роботі.

Тим не менше, модель «партійної відповідальності» спирається на ідеальні моделі демократії, через що зв'язок між політиком і виборцем отримує абстрактний характер. Г. Кітчель та С. Вілкінсон зазначають, що у сучасних розвинених демократіях природа зв'язків між виборцями та політиками має патронажний характер, який полягає у наявності певних стійких зв'язків між виборцями та політиками, у яких перші обирають останніх в обмін на збереження чи запровадження певної політики доступу до колективних благ (як-от розвиток системи освіти, містобудування, безпека, економічний прогрес тощо) та перерозподілу доходів. Відповідно, підзвітність полягає у прямому обміні свого голосу на матеріальні заохочення чи продовження доступу до публічних благ¹⁰.

Проблема реалізації моделі «відповідальної партії» в Україні полягає також і в нестійкості політичних інститутів – виборчої системи, поділу компетенцій гілок влади тощо. Відсутні тривалі періоди як функціонування єдиної схеми розподілу повноважень (президентсько-парламентська у період 1996-2004 рр., парламентсько-президентська у 2004-2010 рр., повернення до старої моделі восени 2010), так і регулярної виборчої системи (коливання від мажоритарної до пропорційної моделі та повернення до змішаної). Відповідно, стійкі практики щодо оцінювання виборцями власних обранців просто не мали шансу закріпитися. Більше того, «відповідальна партія» найкраще спрацьовує саме у парламентських системах, у той час як інші системи розподілу повноважень (президентська, напівпрезидентська, або ж консенсусна демократія як у Швейцарії¹¹) пов'язують різні типи відповідальності із різними мандатами. Таким чином, завдяки більшій незалежності гілок влади та відповідній виборчій системі (найчастіше – орієнтованій на кандидата), партійні структури слабші, а отже, слабші і зв'язки між партією і виборцем.

При аналізі діяльності Верховної Ради шостого скликання, яка була обрана на пропорційних засадах, партійна відповідальність має безпосередній характер: виборці голосували за конкретні партії, які пропонували їм свою програму та певний список осіб. Закрита природа цих списків, а також низька обізнаність громадян із більшістю потенційних депутатів у списку значно підвищила вплив іміджу партії та переліку її обіцянок на вибір громадян.

Наступні вибори за змішаною системою додадуть дисбалансу у партійні структури. З одного боку, партія муситиме дбати про власний образ, програму та певну ідеологічну спрямованість. З іншого – наявність мажоритарних кандидатів сприятиме ідеологічному урізноманітненню всередині партії, а передвиборчі обіцянки матимуть як загальний рівень партії, так і індивідуальний рівень кандидата¹².

Методологічний блок

Варто визначити ключові для нашого аналізу речі.

- *Передвиборча обіцянка* – положення у передвиборчій програмі партії (блоку), яким остання гарантує певну зміну у способі життя країні та її громадян у разі здобуття нею влади.
- *Діяльність при владі* – набір публічних політик, які реалізуються певною політичною силою у період її доступу до ресурсу державної влади, зокрема, у парламентській більшості та в уряді.

Під час дослідження було охоплено значний масив офіційних документів. Для аналізу діяльності парламентарів основним джерелом інформації виступає база даних сайту Верховної Ради України (rada.

gov.ua), зокрема, прийняті закони та законопроекти. Окремі сфери передвиборчих обіцянок (особливо економічна та соціальна) потребували залучення до аналізу статистичних даних та актів Кабінету міністрів. Крім того, у випадках, які потребували оцінки суспільної та експертної реакції чи перевірку реального функціонування певного закону, було застосовано мережеві медіа (авторські колонки, журналістські розслідування, аналітичні статті тощо).

Досліджуваний період охоплює діяльність фракцій сьомого скликання Верховної Ради від початку її роботи, з грудня 2012-го, до травня 2013 року.

Перш за все, усі обіцянки політичних партій було проаналізовано на предмет їх «чесності» – певний нормативний критерій, який поєднує у собі моральні засади із ідеєю відповідальності влади перед громадянами. Залучивши досвід закордонних науковців-політологів, ми розбили ідею чесності передвиборчій програми на три умовні критерії:

- *Реалізм* – уникнення обіцянок, які вони свідомо не можуть дотримати. У нашому дослідженні очевидно утопічні або занадто абстрактні обіцянки було позначено як нереальні.
- *Щирість* – уникнення обіцянок, які не планується виконувати. Цьому критерію не відповідають зокрема ті обіцянки політичних партій, які не отримали формального вираження принаймні у формі законопроекту.
- *Послідовність* – уникнення обіцянок, які суперечать одна одній. Винятком для цього критерію є непередбачувані обставини, зокрема, економічна криза, що дозволяє владі не дотриматися свого слова.

У фокусі дослідження перебувають законодавчі акти, ініційовані народними депутатами, які належать до певної фракції Верховної Ради України. Для зручності та наочності аналізу ми згрупували усі обіцянки (і, відповідно, нормативно-правові акти та їх проекти) у чотири умовні категорії. Назва категорії відповідна головному об'єкту регулювання (чи основного впливу) обіцянки.

- *Гроші* (питання промисловості, фінансів, бюджету, підприємництва – все, що стосується господарства і економічної діяльності в Україні);
- *Людина* (широка категорія, що поєднує соціальні, гуманітарні, культурні, екологічні питання, – все, що торкається якості життя громадян України);
- *Світ* (ініціативи щодо зовнішньої політики України, питання геополітичної орієнтації та характеру відносин з іншими країнами);
- *Держава* (охоплює питання державного будівництва, системи права, судової реформи, боротьби з корупцією, а також включає сферу державного будівництва та установчих повноважень Верховної Ради України).

Програмові тези партій було порівняно з законопроектами, поданими представниками відповідних фракцій, відтак зроблено висновки щодо дотримання положень партійних платформ.

Якщо певна обіцянка була реалізована, вона отримала статус «*виконано*»; якщо частково обіцяні результати були досягнуті, проте повної реалізації не відбулось – статус «*частково виконано*». У протилежному випадку – статус «*не виконано*».

Партія регіонів						
№	Обіцянки	Реалізм	Щирість	Послідовність	Статус	Примітки
Гроші						
1.	Зростання ВВП – щонайменше 5% на рік.	-	+	+	НВ	Прогнози міжнародних фінансових інститутів говорять про 0-1% зросту ВВП у 2013
2.	Стабільність національної валюти	+	+	+	В	НБУ продовжує тримати курс долара
3.	Поетапного зниження податку на прибуток підприємств до 16% у 2014 році.	+	+	+	В	Податковий кодекс містить подібну норму
4.	Запровадження податкових канікул для ІТ та інноваційних проектів терміном на 10 років.	+	+	+	ЧВ	Подібну ініціативу активно лобіює В. В. Янукович, у ВР зареєстрований законопроект №2063, що містить подібну норму
5.	Надання вітчизняному виробнику доступних банківських кредитів.	-	-	+	НВ	
6.	Збільшення видобутку власного вугілля, нафти та сланцевого газу.	+	+	+	ЧВ	
7.	Розпочнемо розробку шельфових газових родовищ.	+	+	+	ЧВ	Кабмін підписав угоду з Shell стосовно розробки сланцевих родовищ
8.	Розширимо використання енергії сонця, вітру та води.	+	+	+	ЧВ	Законопроект № 2946 щодо стимулювання виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії
9.	Модернізуємо теплоелектростанції для ефективного використання вітчизняного вугілля та інших видів палива	+	+	+	ЧВ	Законопроект №2009 стосується податкового стимулювання ТЕЦ для екологічної модернізації
10.	Створення 1500 сільськогосподарських кооперативів	-	-	+	НВ	Відповідні ініціативи відсутні
11.	будівництво нових елеваторів, овоче- та фруктосховищ	+	-	+	НВ	Відповідні ініціативи відсутні
12.	Встановлення ціни на земельний пай не менше 20000 грн за гектар і оренди не нижче 1000 грн за гектар	+	-	+	ЧВ	Законопроект № 2254 пропонує підвищити мінімальну орендну плату за землю на рівні не менше 4,5% вартості земельного паю.
13.	Будівництво сучасних автомобільних доріг, які б дали змогу потрапити з заходу на схід України за 14 годин	-	-	+	НВ	Враховуючи мільярдні борги «Укравтодору» та проблемний стан наявних доріг, реалізація подібної обіцянки потребує капіталовкладень, на які Україна наразі не спроможна.
14.	Нове швидкісне залізничне сполучення між столицею та регіонами	+	+	+	ЧВ	«Укрзалізниця» продовжує запускати нові маршрути класу Інтерсіті та Інтерсіті+ з потягами Skoda та Hyundai.
15.	Реконструкція та будівництво аеропортів, морських і річкових портів, залізничних вокзалів	+	+	+	ЧВ	Агентство нацпроектів уклало угоду з китайською держкорпорацією стосовно побудови залізничного сполучення Київ-Бориспіль, яке включає побудову чотирьох вокзалів.
16.	Будівництво нових станцій метро та розвиток комунального транспорту	+	+	+	ЧВ	У Києві продовжується зведення станції «Теремки», а також дано старт побудові четвертої лінії метро

17.	Доступні авіаперельоти для кожного українця.	-	-	-	НВ	Обіцянку складно виміряти, тим не менш, враховуючи ціни на авіаквитки та середню зарплатню, її можна вважати не виконаною.
Людина						
1.	Створення належних умов для гідного життя громадян нашої країни.	-	-	-	НВ	Обіцянку складно оцінити
2.	Молоді сім'ї отримують доступне житло завдяки державній іпотеці під 3% річних, за рахунок соціальних контрактів із роботодавцями.	+	-	+	ЧВ	У бюджет-2013 на молодіжну іпотеку закладено втричі меншу суму, ніж у 2012. Подібною іпотекою користуються незначна кількість населення (близько 1000 кредитів у 2012).
3.	Допомога при народженні першої дитини в 2012 році складе 28 830 грн, другої – 57 660 грн, третьої – 115 320 грн. Це у два рази більше, ніж у 2008 році. До 2017 року розмір цих виплат зросте ще вдвічі.	+	+	+	ЧВ	У 2013 році ці виплати становлять 29 160, 58 320 та 116 640 грн відповідно. З 1 грудня вони становитимуть 30 960, 61 920 та 123 840 грн.
4.	У кожній області відкриється перинатальний центр, будуть переоснащені пологові будинки.	+	+	+	ЧВ	23 травня у Хмельницькій області відкрили перинатальний центр – десятий в Україні.
5.	Забезпечення держзамовленням щонайменше 75% місць у ВНЗ.	+	+	+	ЧВ	На держзамовлення-2013 виділено 24,7 млрд грн, що на 5,6% більше, ніж у 2012.
6.	Виплата стипендій на рівні мінімальної зарплат.	+	-	+	НВ	Підвищити стипендії до рівня прожиткового мінімуму запропонував лише позафракційний С. Міщенко
7.	Збільшення зарплати освітянам щонайменше на 20% щороку.	-	-	+	НВ	За розрахунками експертів Громадської Ради освітян і науковців України, на зарплату освітянам не вистачає 1,3 млрд грн. При цьому мінімальна заробітна плата в бюджетній сфері, яка закладена в основу розрахунків заробітної плати викладачів, з 1 січня 2013 року зросте на 1,5% до 1147 грн в місяць і на 5% до 1218 грн в місяць з 1 грудня 2013 року
8.	Повну комп'ютеризація та підключення всіх шкіл до Інтернету.	+	-	+	ЧВ	За даними агентства Нацпроектів, на розвиток освітньої частини нацпроекту «Відкритий світ», який передбачає забезпечити 20 тис. шкіл комп'ютерами, передбачено 70 млн гривень, з яких 40 млн гривень – інвестиції, а 30 млн гривень – кошти з держбюджету.
9.	100% компенсації роботодавцю єдиного соціального внеску при працевлаштуванні інвалідів, сиріт, одиноких матерів та людей, старших за 50 років.	+	-	-	ЧВ	ПР запропонувала запровадити квоти для роботодавців, використовуючи таким чином примус закону, а не фінансові стимули для вирішення проблеми.
10.	Навчання безробітних актуальним професіям.	+	+	+	ЧВ	Дерслужба зайнятості опікується схожим питанням.

11.	Забезпечення молодих спеціалістів першим робочим місцем, стажування студентів із подальшим працевлаштуванням.	+	+	+	ЧВ	Законопроект № 2569 пропонує встановити порядок стажування молоді.
12.	Стабільно зростатимуть доходи громадян, середня зарплата у 2017 році сягне 8000 грн.	-	-	+	НВ	Розрахунки здійснені з відсутністю поправки на інфляцію. Таким чином, купівельна спроможність 8000 грн у 2017 може виявитися меншою, ніж середя зарплата зараз.
13.	Середня зарплата в системі охорони здоров'я не менше 8000 грн для лікарів та 5500 грн для медперсоналу.	-	-	+	НВ	Прем'єр-міністр Микола Азаров назвав "великим досягненням" те, що терапевт з десятирічним стажем роботи в Україні отримує 2 533 грн
14.	Зниження цін на ліки першої необхідності на 30%.	+	+	+	ЧВ	МОЗ продовжує переговори з імпортерами, а Кабмін розглядає можливість введення ПДВ на імпортні ліки
15.	100% забезпечення ліками хворих на онкологічні, серцево-судинні захворювання, туберкульоз, ВІЛ/СНІД.	+	+	+	НВ	Регіональні лікарні не забезпечені необхідною кількістю ліків: у 2011 вони отримали 8–24% необхідної кількості препаратів, а у 2012 – 60–75%.
16.	Забезпечення всіх сільських районів пересувними амбулаторіями.	+	+	+	НВ	Кабмін поступово реалізує програму, проте про охоплення всіх сільських регіонів мову вести зарано.
17.	Забезпечимо людей з обмеженими фізичними можливостями належним лікуванням та необхідними технічними засобами реабілітації	+	-	-	НВ	Кабмін точково вирішує цю проблему
18.	Створимо умови для здорового способу життя: в кожному регіоні запрацюють нові басейни, стадіони, льодові арени та спортивні майданчики.	-	+	+	НВ	Для інфраструктурного проекту такого масштабу Україні бракує коштів.
19.	Повністю компенсуємо до 2017 року всі вклади Ощадбанку СРСР до 5000 грн	-	-	+	НВ	Попри обіцянки прем'єра М. Азарова, Кабмін досі не розробив порядок компенсації на 2013 рік. Більше того, КМУ сфокусований на погашенні зовнішніх боргів.
20.	Мінімальна пенсія буде на 20% вища за прожитковий мінімум.	+	-	+	НВ	Мінімальна пенсія залишається відчутно (на 214 грн) меншою за прожитковий мінімум.
21.	Суттєво підвищимо розміри пенсій військовослужбовцям, працівникам правоохоронних органів	+	-	-	НВ	Соціальні виплати у 2013 зростатимуть мінімально.
22.	Забезпечимо доступним житлом молоді сім'ї, лікарів, учителів, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів за рахунок щорічного будівництва 100 000 квартир.	-	-	-	НВ	Заявлені масштаби будівництва перевершують інфраструктурний потенціал країни.
23.	Завершення будівництва об'єкта «Укриття» на ЧАЕС до 2015 року	+	+	+	ЧВ	Розпочате у 2012 році будівництво об'єкта "Укриття-2" мають завершити у 2015
24.	20 000 систем централізованого очищення питної води.	+	-	-	НВ	

Верховна Рада України VII скликання: на старті

25.	Будівництво екологічних сміттє-переробних заводів у кожному регіоні.	+	+	+	ЧВ	У 10 містах почалося спорудження сміттє-переробних заводів
26.	Розбудові соціальної інфраструктури сільської місцевості (автодоріг, лікарень та шкіл, газифікації сіл)	+	+	+	НВ	Кабмін локально вирішує ці питання, однак про серйозні зрушення вести мову зарано.
27.	Інтелектуальна свобода, свобода слова	+	-	-	НВ	Політика партії влади суперечить обіцянці
28.	Рівні можливості для жінок та чоловіків в усіх сферах життя	+	-	-	НВ	Реальні зрушення у сфері гендерної рівності відсутні.
29.	Законодавче забезпечення права громадян на рідну мову	+	-	-	ЧВ	Скандальний Закон «Про засади державної мовної політики» був ухвалений у 2012 році, проте подальшого розвитку ідея ще не набула
30.	Надання російській мові статусу другої державної	-	-	-	НВ	Ця теза стала традиційним елементом програми ПР, який ніколи не виконується.
Держава						
1.	Будуть розширені повноваження органів місцевого самоврядування	-	-	-	НВ	Орієнтована на централізацію політика влади суперечить обіцянці
2.	60% зведеного державного бюджету – місцевим радам	-	-	-	НВ	Кабмін не налаштований віддавати контроль за бюджетом нижчим ланкам
3.	Ефективна контрактна армія	+	-	-	НВ	Обіцянку складно виміряти, до того ж у випадку скасування призову з 2014 року швидка побудова ефективної контрактної армії може зіткнутися з перешкодами
4.	Скасування обов'язкового призову з 1 січня 2014 року	+	+	+	НВ	Міноборони заявило про такі наміри, але про їх реалізацію говорити зарано.
Світ						
1.	Збереження позаблокового статусу України – гарантію безпеки кожного громадянина	+	+	+	В	Питання військових блоків фактично зникло з українських політичних дебатів
2.	Здобуття асоційованого членства в Євросоюзі, створення зони вільної торгівлі, зняття візових бар'єрів між Україною та ЄС	+	+	+	ЧВ	ВР ухвалила важливі для угоди про асоціацію антикорупційні положення. Тим не менш, діалог з ЄС ускладнюється проблемами із демократичним процесом в Україні
3.	Посилення економічної співпраці в рамках зони вільної торгівлі з країнами СНД	+	-	-	НВ	Київ та Москва перебувають у конфлікті стосовно питань газу та вступу до ТС, що негативно впливає на економічні зв'язки
4.	Стратегічне партнерство з Росією, США, Китаєм	+	-	-	НВ	Ідея стратегічного партнерства переважно залишається декларативною. Більше того, орієнтація водночас на ЄС, Росію, США та Китай ускладнює визначення пріоритетів
5.	Відкриття для України ринків країн «Великої двадцятки» та країн, що розвиваються	+	-	-	НВ	Попри декларації уряду та Президента, ґрунтовна робота щодо цього питання відсутня.
6.	Реалізація конкурентних переваг країни для здобуття права на проведення спортивних та культурних заходів європейського і світового рівнів	+	-	-	НВ	Амбіції щодо Зимової Олімпіади потребують ґрунтовних інфраструктурних перетворень. Бюджетні кошти часто неефективно використовуються під підібними гаслами.

ВО Батьківщина

ВО Батьківщина						
№	Обіцянки	Реалізм	Щирість	Послідовність	Статус	Примітки
Гроші						
1.	В економіці ми створимо нові робочі місця і підтримаємо підприємців.	+	-	+	НВ	Законопроект № 2116 О. Кужель стосується дерегуляції для малого і середнього бізнесу.
2.	В Україні залишиться тільки сім податків.	+	+	+	НВ	Ряд законопроектів фракції стосується змін Податкового кодексу
3.	Позбавимо бізнес тиску з боку правоохоронних та адміністративних органів.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2116 стосується дерегуляції для малого і середнього бізнесу.
4.	Ліквідуємо податкову міліцію.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2083 А. Гриценка присвячений цьому питанню
5.	Зупинимо потік контрабанди та неякісних товарів	+	+	+	НВ	Законопроекти № 2716, 2717 присвячені посиленню відповідальності за контрабанду. Документи надано для ознайомлення
6.	Оголосимо війну монополіям у всіх галузях. Створимо умови для чесної конкуренції. Захистимо споживачів від монополією високих цін на товари та послуги.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2377 про ліквідацію монополій у сфері оцінки майна. Документ надано для ознайомлення.
7.	Ліквідуємо тиск режиму мільярдерів на мале та середнє підприємство.	-	-	+	НВ	Теза про тиск мільярдерів не конкретна. Законопроект № 2116 стосується дерегуляції для малого і середнього бізнесу.
8.	Вся власність у країні буде прозорою.	+	-	-	НВ	Не вказані конкретні механізми гарантування прозорості
9.	Створимо умови, за яких буде вигідніше платити податки, ніж хабарі чиновникам.	+	+	+	ЧВ	Ряд податкових законопроектів, а також схвалення європейських антикорупційних норм
10.	Перекриємо канали виведення коштів через офшори.	+	-	-	НВ	Законопроект № 1173 стосується оподаткування ряду офшорних операцій
11.	Проведемо розслідування майнових і фінансових обороток сьогоднішньої влади.	+	+	+	НВ	Законопроект про реприватизацію «Укртелекому» (№ 1213)
12.	Майно, незаконно приватизоване командою Януковича, повернемо державі.	+	+	+	НВ	Законопроект про реприватизацію «Укртелекому» (№ 1213)
13.	Кредити для селян зробимо доступними, закупівельні ціни на зерно, молоко і м'ясо – справедливими.	+	-	+	НВ	Конкретні ініціативи відсутні
14.	Енергозбереження, позбавлення залежності від дорогого російського газу стане національним пріоритетом.	+	+	+	НВ	Ряд законопроектів присвячений енергозбереженню, проте тема угод з «Газпромом» переважно залишається предметом для дискусій
15.	Мораторій на продаж сільськогосподарських земель буде продовжено. Не дозволимо забрати у селян землю за безцінь.	+	+	+	В	Мораторій було продовжено ще попереднім скликанням ВР

16.	Видамо акти на право власності на Вашу землю	+	-	+	НВ	Конкретні ініціативи відсутні.
Людина						
1.	Наш план дій в економіці вже протягом року дозволить підвищити прожитковий мінімум і мінімальну зарплату до 2400 гривень, зарплату вчителів, лікарів, науковців та інших бюджетників – удвічі.	+	-	+	НВ	Відсутність доступу політичної сили до важелів виконавчої влади унеможливорює подібні перетворення
2.	За п'ять років мінімальну зарплату збільшимо до двох прожиткових мінімумів. Із неї не стягуватиметься податок на дохід.	+	-	+	НВ	
3.	Зробимо перерахунок пенсій. Вони зростуть не на 100 гривень, як перед виборами, а на 334 гривні, як того вимагає закон.	+	-	+	НВ	
4.	Несправедлива пенсійна «реформа» Януковича-Азарова-Тігіпка буде скасована.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1073, який фактично скасовував би реформу, не отримав підтримки парламенту
5.	Порядок нарахування пенсій буде єдиним для всіх. Розмір пенсії залежатиме від трудового стажу, зарплати і умов праці. «Спецпенсій» не буде	+	-	+	НВ	Законопроект № 1096 пропонує частково врегулювати питання підвищених пенсій. Законопроект № 2221 покликаний позбавити привілеїв топ-посадовців – вручено подання комітету про відхилення
6.	Приведемо військові пенсії у відповідність до рівня грошового забезпечення тих, хто служить зараз.	+	-	+	НВ	Відсутні законопроекти
7.	Позбавимо Уряд права самостійно зменшувати розмір пільг і соціальних виплат. Відновимо дію соціальних законів.	+	-	+	НВ	Ініціативи відсутні
8.	Молодь отримає робочі місця. Ухвалимо закон, який гарантує перше робоче місце випускникам вузів, котрі навчалися за держзамовленням.	+	+	+	НВ	Схожі ініціативи інших політичних сил перебувають на розгляді комітетів
9.	На потреби ЖКГ і домогосподарств спрямуємо газ внутрішнього видобутку.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1215 про заборону експорту газу внутрішнього видобутку відкликано
10.	Поки істотно не підвищиться рівень життя, заборонимо стягувати пеню за заборгованість із комунальних платежів, а тим більше позбавляти людей житла.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2426 про повернення до Державного бюджету України безпідставно списаної заборгованості підприємств паливно-енергетичного комплексу
11.	Права пацієнта на гарантоване безкоштовне медичне обслуговування будуть захищені Законом.	+	-	-	НВ	Формально ці права захищені Конституцією.

12.	Розширимо мережу загально-доступних медичних закладів, передамо до неї лікарні для депутатів і чиновників, зокрема «Феофанію»	+	+	+	НВ	Законопроект № 2221 покликаний позбавити привілеїв топ-посадовців – вручено подання комітету про відхилення
13.	Для людей із особливими потребами реалізуємо програму «Безбар'єрна Україна»	+	-	+	НВ	Відповідна ініціатива відсутня.
14.	Сільські школи, лікарні, дитячі садки закритись не будуть.	+	-	-	НВ	Подібні ініціативи відсутні
15.	Кожна сільська школа отримає швидкісний доступ до Інтернету.	+	+	+	ЧВ	Відповідний проект реалізується виконавчою владою
16.	Освіта стане доступною і сучасною. Розширимо мережу дошкільних установ. У середній школі реалізуємо програму «Знай англійську – як українську»	+	-	-	НВ	Ідея про важливість англійської мови не отримала вираження у законопроектах Батьківщини.
17.	Збережемо систему зовнішнього незалежного оцінювання як гарантію рівних можливостей і захисту від корупції при вступі до вузів	+	+	+	В	Система ЗНО наразі функціонує.
18.	Запровадимо державні гранти на отримання вищої освіти, стимулюватимемо дистанційне навчання молоді в провідних зарубіжних університетах	+	-	-	НВ	Законопроекти відповідної тематики відсутні
19.	Чисте повітря, чиста вода, чисті міста і села – наша мета	+	+	+	НВ	Екологічний законопроект № 2503 не знайшов підтримки парламенту
20.	Пріоритетним завданням стане формування сучасної української політичної нації із неповторною національною ідентичністю, власною історією та спільним європейським майбутнім	-	+	+	ЧВ	Попри абстрактність обіцянки, політична сила регулярно повертається до політичного дискурсу питання ідентичності та культури.
21.	Наповнимо реальним змістом статус української мови як єдиної державної. Сприятимемо її повноцінному застосуванню в усіх сферах суспільного життя, зокрема на телебаченні, радіо, у книговидавництві, кінематографі та шоу-бізнесі.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1233 щодо цієї тематики депутати від ВО «Батьківщина» подали разом із свободівцями. Документ вручено на заміну.
22.	Створимо умови для вільного розвитку усіх мов, гарантуємо права національних меншин згідно з європейськими стандартами.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1233 щодо цієї тематики депутати від ВО «Батьківщина» подали разом із свободівцями. Документ вручено на заміну.
Держава						
1.	Ухваленням закону про імпичмент Президента ми розпочнемо усунення Януковича	+	+	+	НВ	Законопроект № 2220 про порядок імпичменту Президента – вручено подання комітету щодо відхилення
2.	Ухвалимо закон, який дасть вам змогу відкликати депутатів.	+	-	+	НВ	Від політичної сили таких ініціатив не надходило

3.	У парламенті голосуватимемо лише персонально.	+	+	+	ЧВ	Журналісти виявили окремі випадки «кнопкодавства», яких, тим не менш, значно менше, ніж у партії влади.
4.	Встановимо кримінальну відповідальність для тих, хто голосує за іншого депутата.	+	+	+	НВ	Схожий проект «Свободи» було відкликано. Законопроект № 2001 пропонував встановити голосування підняттям руки у випадку змін до Конституції – документ було повернуто суб'єкту ініціативи.
5.	Скасуємо недоторканність для всіх – Президента, народних депутатів і суддів. Видатки на утримання влади скоротимо удвічі.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2221 покликаний позбавити привілеїв топ-посадовців – вручено подання комітету про відхилення
6.	Пільги можновладцям – скасуємо. Позбавимо посадовців державних резиденцій і дач. Повернемо Межигір'я державі.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2221 покликаний позбавити привілеїв топ-посадовців – вручено подання комітету про відхилення
7.	Створимо Національне антикорупційне бюро, яке зламає хребет корупції у владі, насамперед у правоохоронних органах.	+	+	+	НВ	Відповідний законопроект № 2218 не було прийнято.
8.	Проведемо антикорупційну люстрацію усіх чиновників, починаючи з суддів, прокурорів і слідчих.	+	+	+	НВ	Проект створення Національного антикорупційного бюро не було прийнято.
9.	Унаслідок люстрації відбудеться очищення суддівської системи та державної служби.	+	+	+	НВ	Проект створення Національного антикорупційного бюро не було прийнято.
10.	Конституційний Суд буде ліквідовано конституційними змінами.	+	-	-	НВ	Законопроект № 2724 покликаний вдосконалити механізм виконання рішень КСУ
11.	Відновимо парламентський і громадський контроль над силовими структурами.	+	-	+	НВ	Відповідні ініціативи відсутні
12.	Чітко визначимо їх функції, скоротимо чисельність. Ці структури захищатимуть не владу від народу, а права і свободи українських громадян.	+	-	+	НВ	Відповідні ініціативи відсутні
13.	Служба в лавах українського війська буде престижною. Надамо громадянському суспільству, журналістам і опозиції ефективні важелі контролю за діями влади.	+	-	+	НВ	Конкретних пропозицій надано не було
14.	Ми зупинимо репресії, звільнимо Юлію Тимошенко, Юрія Луценка, усіх політичних в'язнів.	+	+	+	ЧВ	Активність щодо цих питань у політичному дискурсі отримала певний результат – звільнення Юрія Луценка.
15.	На відміну від чинного режиму, ми не дозволимо обмежувати свободу слова, права громадян на зібрання і мирний протест.	+	-	+	НВ	Відповідні ініціативи відсутні

Світ						
1.	Ліквідуємо кризу у відносинах із Євросоюзом.	+	+	+	ЧВ	Діалог з євроструктурами переважно стосується питання Юлії Тимошенко
2.	Забезпечимо підписання та ратифікацію Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС.	+	+	-	ЧВ	Цим питанням наразі більше опікується влада, у той час як ВО «Батьківщина» намагається використувати цю позицію як метод тиску на владу.
3.	Досягнемо безвізового режиму з країнами Євросоюзу, партнерства з Російською Федерацією.	+	+	+	НВ	
УДАР						
№	Обіцянка	Реалізм	Щирість	Послідовність	Статус	Примітка
Гроші						
1.	Змусити бюджет працювати в інтересах усіх громадян	-	-	-	НВ	Абстрактна та нереалістична обіцянка
2.	Створити систему обов'язкової публічної бюджетної звітності, за якої кожен громадянин зможе в режимі реального часу стежити за доходами і витратами бюджетів всіх рівнів.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1229 про скасування можливості перевищення бюджетних призначень.
3.	Забезпечити прозорість системи державних закупівель.	+	+	+	ЧВ	Проект № 2207 про підсилення прозорості системи державних закупівель
4.	Протидіяти концентрації прав власності на підприємства однієї галузі.	+	-	+	НВ	Законопроекти подібної тематики відсутні
5.	Забезпечити рівні стартові можливості для всіх	-	+	+	НВ	Заскладна і абстрактна обіцянка
6.	Продавати і здавати в оренду землі державної і комунальної власності винятково на аукціонах.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
7.	Надати право власності на землі сільськогосподарського призначення виключно фізичним особам – громадянам України.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
8.	Стимулювати підприємства, які використовують альтернативні джерела енергії, енергозберігаючі та чисті технології виробництва, а також інвестують у видобуток енергоносіїв в Україні.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
9.	Забезпечити коштами місцеві громади. Залишати 100% податку на доходи фізичних осіб, податку на землю та податку на нерухомість у громадах.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1090-1 стосовно бюджету Києва (залишати 100% податку на доходи фізосіб) – вручено подання комітету про відхилення. Проект № 2334 – зарахування до місцевих бюджетів мита за нотаріальне оформлення нерухомості

10.	Гарантувати, що перерозподіл надходжень від решти податків забезпечить фінансування потреб громади.					Законопроект № 1229 про скасування можливості перевищення бюджетних призначень. Проект № 2706 про розподіл бюджетних субвенцій. Проект №2029а – про виплату податків за місцем фактичного розташування бізнесу
11.	Скоротити час для реєстрації нового бізнесу до 30 хвилин.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
12.	Скоротити кількість загальнодержавних податків і зборів, залишивши: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, єдиний соціальний внесок, акцизний збір, податки на нерухомість і землю.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
13.	Удосконалити спрощену систему оподаткування для малого та мікробізнесу.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
14.	Наблизити загальну систему оподаткування за принципами адміністрування до спрощеної.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
15.	Встановити нульову ставку податку на прибуток: для новостворених підприємств – на 3 роки, для створених на депресивних територіях і на селі – на 5 років.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
16.	Стимулювати інвестиції у комунальну, транспортну, інформаційну, медичну інфраструктуру у громадах.	+	-	-	НВ	Законопроект № 1227 про скасування пільгового оподаткування для інвестиційних проектів
Людина						
1.	Виплачувати соціальну допомогу на виховання дітей у малозабезпечених сім'ях до досягнення ними 15 років.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
2.	Забезпечити реальну рівність доходів, можливостей працевлаштування і кар'єри для жінок і чоловіків.	+	+	+	ЧВ	Парламентські слухання на тему забезпечення рівності прав жінок і чоловіків
3.	Інвестувати у молодь. Запровадити державне квотування робочих місць для молоді на підприємствах та установах.	+	+	+	ЧВ	Аналогічний проект Партії регіонів
4.	Стимулювати підприємства, які беруть на роботу і стажування молодь.	+	+	+	ЧВ	Аналогічний проект Партії регіонів
5.	Гарантувати доступність житла для молодих сімей.	+	+	+	ЧВ	Аналогічний проект Партії регіонів
6.	Завершити створення професійної армії.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає

7.	Збільшити бюджетні видатки на Збройні сили України щонайменше до 2% ВВП, зосередившись на технічній модернізації армії.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
8.	Стимулювати створення робочих місць в регіонах	+	-	-	НВ	Законопроект про визнання нечинним закону про стимулювання інвестицій задля створення нових робочих місць
9.	Відмовитись від політики дешевої робочої сили	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
10.	Встановити мінімальні зарплати та пенсії на рівні, який гарантує повноцінне життя, а не виживання.	+	+	+	НВ	Проект № 1236 про дотримання соціальної справедливості у пенсіях.
11.	Забезпечити рівень доходів громадян, який дозволить кожному працюючому, не економлячи на харчах та одязі, на місячну зарплату купити холодильник або пральну машину; пересічній сім'ї протягом 5 років придбати автомобіль, протягом 10 років – житло.	-	+	+	НВ	Обіцянка із чітко окресленим результатом, проте без указання шляхів реалізації
12.	Запровадити адресність як основний принцип призначення соціальної допомоги, унеможливити її одержання заможними особами.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
13.	Застосувати єдиний для всіх принцип нарахування пенсій. Поетапно перейти до накопичувальної пенсійної системи.	+	+	+	НВ	Проект № 1236 про дотримання соціальної справедливості у пенсіях.
14.	Стимулювати підприємства, які інвестують у підтримку освітніх, медичних, громадських і культурних проектів.	+	-	-	НВ	Законопроект № 1227 про скасування пільгового оподаткування для інвестиційних проектів
15.	Поетапно запровадити доступну і прозору систему обов'язкового медичного страхування, гарантованого державою.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
16.	Щорічно збільшувати бюджетну підтримку інфраструктури здорового способу життя, фізичної культури і спорту.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
17.	Гарантувати обов'язковість і безоплатність повної середньої освіти, безоплатність професійно-технічної освіти.	+	+	+	НВ	Проект закону №1187-1 про вищу освіту
18.	Надати вищим навчальним закладам широкі автономні права, зокрема залучати бізнес до прозорого фінансування їхньої діяльності та комерціалізувати власні наукові розробки.	+	+	+	НВ	Проект закону №1187-1 про вищу освіту

Верховна Рада України VII скликання: на старті

19.	Започаткувати прозору програму державних грантів для навчання обдарованої молоді у найкращих вищих навчальних закладах України і світу.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
20.	Підтримати український культурний продукт. Стимулювати інвестиції у сферу культури: національне книговидання, кінематограф і кінопрокат, написання музичних і літературних творів.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
Держава						
1.	Запровадити прозорі і єдині для всіх правила	-	+	+	НВ	Занадто абстрактна обіцянка
2.	Скоротити кількість державних органів, які мають дозвільні, контрольні та каральні повноваження. Мінімізувати взаємодію громадянина з чиновником.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
3.	Реалізувати принцип єдиного вікна та прозорого офісу в усіх сферах взаємодії громадянина і держави.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
4.	Зобов'язати саме чиновника, а не громадянина, збирати усі необхідні довідки.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
5.	Протягом року забезпечити перехід на електронний документообіг.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
6.	Повернути киянам право на самоврядування	+	+	+	НВ	Законопроект № 1032 – вручено подання комітету про розгляд. Наразі УДАР відстоює ідею проведення місцевих виборів у Києві у поточному році – протест проти рішення КСУ щодо виборів у 2015 році.
7.	Надати обраному киянами міському голові повноваження голови Київської міської державної адміністрації.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1032 – вручено подання комітету про розгляд
8.	Забезпечити виділення достатніх коштів з місцевих бюджетів для діяльності органів самоорганізації населення.	+	-	+	НВ	Проектів з такою ініціативою немає
9.	Провести антикорупційну люстрацію – після незалежної перевірки всіх чиновників, правоохоронців, суддів та прокурорів, звільнити з посад всіх корупціонерів.	+	+	+	НВ	Відповідний законопроект № 2218 не було ухвалено.
10.	Створити для виявлення і притягнення до відповідальності корупціонерів незалежне Антикорупційне агентство.	+	+	+	НВ	Відповідний законопроект №2218 не було ухвалено.
11.	Запровадити механізм відкликання депутатів всіх рівнів.	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило

12.	Народна законодавча ініціати-ва. Законопроект, підтриманий 150000 громадян України, має розглядатися парламентом першочергово.	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило
13.	Народне вето. Забезпечити громадянам право скасовувати на референдумі рішення органів державної влади і місцевого самоврядування – за винятком питань, референдум щодо яких заборонений Конституцією України.	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило
14.	Народний вотум недовіри. Надати можливість громадам ухвалювати на місцевому референдумі рішення про недо-віру голові місцевої державної адміністрації, керівнику міліції і податкової, прокурору, судді – що матиме наслідком достроко-ве припинення їх повноважень.	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило
15.	Зробити систему судів простою і зрозумілою.	+	+	+	НВ	Проект № 2019 щодо забезпечення європейських стандартів публічності у судовій системі
16.	Призначати усіх суддів Вищою радою юстиції. Формувати її склад виключно на З'їзді суддів України.	+	+	-	НВ	Проект № 2161 передбачав обрання частини суддів територіальними гро-мадами – відкликаний
17.	Запровадити суд з 12 присяжних для розгляду тяжких злочинів.	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило
18.	Запровадити на виборах до парламенту та до місцевих рад (крім сільських і селищних) суто пропорційну виборчу систему з відкритими списками. Для парламентських виборів перед-бачити існування регіональ-них багатомандатних округів. Депутатів сільських і селищних рад обирати за мажоритарною системою	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило
19.	Запровадити проведення вибо-рів міських голів у два тури.	+	+	+	НВ	Законопроект №1090-1 – надано для ознайомлення
20.	Надати право голосування на місцевих виборах громадянам, яким на день голосування випо-внилося 16 років	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило
21.	Підтримати критичні сфери без-пеки країни	+	-	+	НВ	Від політичної сили відповідних ініціатив не надходило

ВО «Свобода»						
№	Обіцянки	Реалізм	Щирість	Послідовність	Статус	Примітки
Гроші						
1.	Розслідувати законність приватизаційних процесів, ініційованих Урядом Азарова.	+	+	+	НВ	Аналогічний законопроект «Батьківщини»
2.	Повернути у власність держави стратегічні підприємства.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
3.	Протидіяти запровадженню ринку землі сільськогосподарського призначення.	+	+	+	НВ	Мораторій на продаж землі було продовжено ще попереднім скликанням
4.	Заборонити приватизацію стратегічних підприємств і повернути у державну власність раніше приватизовані.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
5.	Гарантувати державний контроль над природними монополіями. Ліквідувати приватні монополії та олігополії.	+	+	+	НВ	Законопроект №1250 про ліквідацію приватних монополій
6.	Повернути до комунальної власності підприємства-монополісти електро-, газо-, тепло- і водопостачання та водовідведення.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
7.	Перевірити законність приватизації усіх великих підприємств. Повертати у державну власність та власність трудових колективів підприємства, власники яких не виконують соціальних, інвестиційних та інших зобов'язань.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
8.	Забезпечити можливість найманим працівникам набути право власності на підприємства державної та комунальної власності, брати участь у їхньому управлінні та справедливому розподілі прибутків.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
9.	Провести повну інвентаризацію всієї землі та нерухомості України. Створити Єдиний державний реєстр прав на нерухомість та землю і забезпечити його відкритість та прозорість.	+	+	+	НВ	Відповідний проект був запущений Кабміном за підтримки ЄБРР
10.	Заборонити торгівлю землею сільськогосподарського призначення. Надавати її у довгострокове володіння українським громадянам із правом родинного успадкування. Дозволити продавати законно набуті наділи лише державі.	+	+	+	НВ	Мораторій на продаж землі було продовжено ще попереднім скликанням. Інші тези не знайшли відображення у законопроектах

11.	Скасувати податок на додану вартість	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
12.	Запровадити єдиний соціальний податок із доходів громадян з прогресивною шкалою оподаткування та базовою ставкою 20%.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
13.	Не оподатковувати доходи громадян у розмірі мінімальної заробітної плати.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
14.	Встановити прогресивні податки на розкіш.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
15.	Зобов'язати осіб, які вивели капітали в офшори, повернути їх в Україну та сплатити з них усі належні податки. Націоналізувати підприємства, заарештувати банківські рахунки та конфіскувати майно порушників.	+	+	+	НВ	Законопроект № 1248 про повернення капіталів з офшорних зон.
16.	Забезпечити контроль держави над банківською сферою (державні банки мають становити щонайменше 30% банківського капіталу країни).	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
17.	Обмежити законом лихварські відсотки за банківськими кредитами для населення та підприємств України.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
18.	Забезпечити безвідсоткові цільові державні кредити на відкриття власної справи.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
19.	Запровадити соціально справедливу спрощену систему оподаткування.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
20.	Зменшити фіскальний тиск держави на всі верстви суспільства, які виробляють національний продукт, зокрема, на дрібне та середнє підприємництво.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
21.	Запровадити прогресивну шкалу оподаткування за принципом: «малий бізнес – малі податки, великий бізнес – великі податки».	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні
22.	Забезпечити пільгові умови повернення на Батьківщину всіх українських заробітчан. Зароблені ними гроші і майно, за умови їх вкладення у підприємницьку діяльність в Україні, вважати інвестиціями, які не оподатковуються.	+	-	+	НВ	Відповідні проекти відсутні

Людина						
1.	Скасувати антиукраїнський закон Ківалова-Колесніченка «Про засади державної мовної політики».	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
2.	Збереження національної ідентичності та відновлення історичної справедливості замість розгулу українофобії та реваншу радянської імперії	-	+	+	НВ	Абстрактна обіцянка
3.	Ухвалити Закон «Про захист української мови». Створити Державний комітет мовної політики.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
4.	Скасувати оподаткування на україномовне книговидання, аудіо- та відеопродукцію, програмне забезпечення.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
5.	Спрямувати кожен шосту гривню з прибутку від прокату іноземної кінопродукції на розвиток вітчизняної кіноіндустрії.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
6.	Регламентувати вживання української мови у ЗМІ відповідно до кількості українців – не менше ніж 78% від друкованої площі та ефірного часу.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
7.	Зобов'язати усі ЗМІ інформувати громадян про всіх своїх власників (для преси – у кожному номері; для ТБ та радіо – щоденно в ефірі).	+	-	+	НВ	Проект закону № 1076-1 про зміни до Закону про суспільне телебачення і радіомовлення не містить такої ініціативи
8.	Налагодити вітчизняне виробництво україномовного програмного забезпечення для державних установ, навчальних закладів і вільного продажу. Зобов'язати бюджетні установи користуватися лише українським програмним продуктом.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
9.	Визнати вояків ОУН-УПА учасниками національно-визвольної боротьби за державну Незалежність України. Оголосити 14 жовтня – День створення УПА – державним святом.	+	+	+	НВ	Проект № 2685 схожого змісту було подано депутатами минулого скликання. Наразі наданий для ознайомлення
10.	Відкрити всі архіви ВЧК-ГПУ-НКВД-МГБ-КГБ, які зберігаються у Центральному та обласних архівах СБУ.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня
11.	Ухвалити новий закон про громадянство, який унеможливить практику подвійного громадянства.	+	-	+	НВ	Ініціатива відсутня

12.	Заборонити рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв на всій території України.	+	+	+	НВ	Проект № 2062 стосується заборони зловживання у продажу алкоголю та тютюну
13.	Запровадити кримінальну відповідальність за пропаганду наркоманії та сексуальних збочень.	+	+	+	НВ	Проект № 2133 має на меті заборону усиновлення українських дітей особами у гей-шлюбів
14.	Відмінити несправедливу пенсійну реформу та грабіжницький Податковий кодекс.	+	+	+	НВ	Проект № 2868 спрямований на відновлення соціальної справедливості у пенсійній системі
15.	Ліквідувати соціальну прірву між багатими та бідними, стимулюючи розвиток середнього класу, який становитиме не менше ніж 60% від працездатного населення.	-	+	+	НВ	Не вказаний механізм реалізації обіцянки
16.	Запровадити погодинну оплату праці. Встановити п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною погодинною заробітною платою у працівників бюджетної сфери.	+	+	+	НВ	Відповідний законопроект відсутній
17.	Узалежнити пенсійний вік від середньої тривалості життя. Встановити пряму залежність розміру пенсії від стажу роботи та допустиме п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною пенсією для солідарної пенсійної системи.	+	+	+	НВ	Відповідний законопроект відсутній
Держава						
1.	Зупинити наступ олігархічної диктатури та не допустити узурпації влади режимом кримінально-олігархічних кланів. Унеможливити будь-які спроби конституційного перевороту.	+	+	+	НВ	Свобода намагається реалізувати обіцянку шляхом протестів у парламенті та громадянських акцій
2.	Запровадити обов'язковий іспит з української мови для держслужбовців та кандидатів на виборні посади. Зобов'язати всіх держслужбовців вживати українську мову на роботі та під час публічних виступів.	+	-	+	НВ	Відповідний законопроект відсутній
3.	Протидіяти політичній корупції – купівлі народних депутатів.	+	+	+	В	Жоден депутат, обраний від «Свободи», не долучився до більшості. Депутати-націоналісти влаштували публічну акцію проти перших «тушок» – батька та сина Табалових
4.	Ухвалити закон про імпічмент Президента України.	+	+	+	НВ	Законопроект № 2220 про порядок імпічменту Президента – вручено подання комітету щодо відхилення
5.	Висловити недовіру та відправити у відставку Уряд Азарова-Тігіпка-Табачника у повному складі.	+	+	+	НВ	Проект про недовіру урядові не отримав потрібної кількості голосів

Верховна Рада України VII скликання: на старті

6.	Провести люстрацію – докорінне очищення – влади.	+	-	+	НВ	Свобода не має доступу до виконавчої гілки влади, а проєктів відповідної тематики подано не було
7.	Призначати на звільнені після люстрації вакансії молодих фахівців, випускників українських вишів, відібраних за критеріями патріотизму і професіоналізму.	-	-	+	НВ	Критерій патріотизму виглядає достатньо сумнівно, крім того, «Свобода» не має наразі впливу на виконавчу владу
8.	Запровадити в кримінальному законодавстві принцип «що вища державна посада, то вищий рівень відповідальності за скоєний злочин».	+	+	+	НВ	Проєкт № 2577 щодо удосконалення окремих положень антикорупційного законодавства
9.	Встановити пропорційну систему виборів до парламенту за відкритими виборчими списками.	+	-	+	НВ	Відповідна ініціатива відсутня
10.	Запровадити голосування народних депутатів за відбитком пальця.	+	+	+	НВ	Подібний проєкт «Свободи» було відкликано. Законопроєкт № 2001 пропонував встановити голосування підняттям руки у випадку змін до Конституції – документ було повернуто суб'єкту ініціативи.
11.	Скасувати депутатську недоторканність щодо кримінальних та економічних злочинів.	+	-	+	НВ	Відповідна ініціатива відсутня
12.	Запровадити обрання місцевих суддів громадою строком на 5 років.					
13.	Забезпечити територіальним громадам право відкликати депутатів рад усіх рівнів, суддів місцевих судів та право висловити недовіру голові виконавчого комітету, землевпорядникові й керівникові відділу внутрішніх справ шляхом референдуму.	+	-	+	НВ	Відповідна ініціатива відсутня
14.	Ліквідувати обласні та районні державні адміністрації, передати їхні повноваження виконкомам місцевих рад.	+	-	+	НВ	Відповідна ініціатива відсутня
Світ						
1.	Скасувати зрадницькі «Харківські угоди».	+	-	+	НВ	Відповідна ініціатива відсутня

Комуністична партія України						
№	Обіцянки	Реалізм	Щирість	Послідовність	Статус	примітки
Гроші						
1.	Конституційне підтвердження права народу на володіння природними ресурсами, землею, виробничими активами. Закріплення за державою права на їхнє використання в інтересах суспільства	+	-	+	НВ	Формально ці положення закріплені у Конституції України
2.	Повернення у державну власність підприємств базових секторів економіки	-	+	+	НВ	Проект № 1039 про націоналізацію майна базових галузей економіки – вручено подання комітету про відхилення
3.	Забезпечення розвитку наукомістких секторів і виробництв. Частка продукції машинобудування в структурі ВВП має становити не менше 30%, частка наукомісткої продукції – не менше 15%	+	+	+	НВ	Законопроекти № 1044 та № 1045 про державну підтримку наукоємних виробництв
4.	Заборона купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення	+	+	+	ЧВ	Мораторій на продаж землі було продовжено попереднім скликанням
5.	Зміцнення державних банків, які будуть кредитувати промисловість і сільгоспвиробника під низький процент	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
6.	Державна підтримка виробництва вітчизняних ліків, побутової техніки, одягу та взуття	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
7.	Забезпечення сталого зростання доходів трудящих. Частка оплати праці в собівартості продукції – не нижче 60%	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
8.	Державна монополія на виробництво і реалізацію алкогольних та тютюнових виробів.	-	+	+	НВ	Законопроект № 1050 відповідної тематики
9.	Державна підтримка кооперативних господарських об'єднань громадян, насамперед – кооперативів селян	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
10.	Забезпечення щорічних інвестицій у розвиток села не менше 7% ВВП	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
11.	Повне оподаткування офшорних операцій, заборона офшорним компаніям володіти акціями українських підприємств	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
12.	Перехід до системи прогресивного оподаткування та введення податків на споживання предметів розкоші	+	+	+	НВ	Проект №2343 щодо оподаткування предметів розкоші – надано для ознайомлення

13.	Посилення державного контролю над ціноутворенням.	+	+	+	НВ	Проект № 1055 щодо запобігання підвищенню цін на послуги ЖКГ – вручено подання комітету про відхилення
Людина						
1.	Надання громадянам безкоштовної медичної допомоги.	-	-	+	НВ	Формально норма закріплена Конституцією
2.	Відродження державної мережі медичних установ, насамперед – у малих містах та територіях сілрад.	+	+	+	НВ	Проект № 1061 щодо соціальних гарантій для медиків, що працюють у сільській місцевості – повернуто на доопрацювання
3.	Забезпечення модернізації медичних установ, передусім – пологових будинків та дитячих лікарень.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
4.	Забезпечення закупівлі та надання за державний кошт ліків, критично необхідних для збереження життя громадян України.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
5.	Збільшення державних витрат на поліпшення умов життя людей з обмеженими можливостями.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
6.	Забезпечення контролю за якістю продуктів харчування, товарів широкого вжитку та медичних послуг.	+	+	+	ЧВ	Проект № 2172 про якість молочних продуктів – ухвалено в першому читанні
7.	Посилення відповідальності за екологічним довіллям.	+	+	+	НВ	Проект № 2503 про охорону тваринного та рослинного світу – не ухвалено
8.	Повернення до державної безкоштовної дошкільної, середньої, професійно-технічної та вищої освіти.	+	+	+	НВ	Проект № 1047 про відновлення мережі дошкільних закладів. Проект № 1057 щодо вдосконалення підготовки фахівців робітничих спеціальностей
9.	Забезпечення належного фінансування державних навчальних закладів. Щорічне виділення на освіту 10% від ВВП.	+	+	+	НВ	Законопроекти № 1044 та № 1045 про державну підтримку наукоємних виробництв
10.	Модернізація матеріальної бази навчальних закладів державної форми власності.	+	+	+	НВ	Законопроекти № 1044 та № 1045 про державну підтримку наукоємних виробництв
11.	Розширення державних замовлень на фахівців виробничих професій.	+	+	+	НВ	Проект № 1057 щодо вдосконалення підготовки фахівців робітничих спеціальностей
12.	Забезпечення гарантій першого робочого місця для молодих фахівців та безкоштовного підвищення кваліфікації і перекваліфікації робочої сили.	+	-	+	НВ	Ініціатив подано не було
13.	Впровадження системи матеріальної та соціальної допомоги молодим педагогам, особливо тим, які працюють у сільській місцевості.	+	+	+	НВ	Проект № 1061 щодо соціальних гарантій для вчителів, що працюють у сільській місцевості – повернуто на доопрацювання

14.	Розгортання масштабного будівництва соціального житла.					Проект № 954 про молодіжну житлово-будівну кооперацію
15.	Надання громадянам житла на правах державної та комунальної оренди без права приватизації, щоб виключити можливість спекуляції.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
16.	Встановлення орендної плати за житло на рівні не вище 10% від прожиткового мінімуму, передбачення додаткових знижок для осіб, які користуються пільгами.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
17.	Зобов'язання роботодавців забезпечувати житлом своїх працівників.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
18.	Повернення в державну власність об'єктів ЖКГ. Встановлення тарифів державою відповідно до єдиної тарифної сітки.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
19.	Видатки на комунальні послуги не повинні перевищувати 10% доходів сім'ї. Посилення відповідальності за афери з житлом.	+	+	+	НВ	Проект №1055 щодо запобігання підвищенню цін на послуги ЖКГ – вручено подання комітету про відхилення
20.	Збільшення чисельності та рівня фінансування державних культурних установ, бібліотек, книжкових магазинів, передусім – у малих містах та сільській місцевості і підвищення рівня соціальної захищеності їх працівників.	+	+	+	НВ	Проект №1061 щодо соціальних гарантій для вчителів, що працюють у сільській місцевості – повернуто на доопрацювання
21.	Відродження мережі державних оздоровчих установ для дітей.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
22.	Заборона пропаганди сексуальної розбещеності, насильства, расизму, ксенофобії та національної ворожнечі.	+	+	+	НВ	Проект № 1042 про посилення відповідальності за дискримінацію на расовому чи етнічному ґрунті – вручено подання комітету про відхилення
23.	Введення кримінальної відповідальності за героїзацію осіб, які співробітничали з нацистським режимом, та тих, хто сьогодні пропагує ці ідеї.	+	+	+	НВ	Проект № 1041 про посилення відповідальності за руйнування пам'ятників героям Другої Світової війни. Проект №1060 про посилення відповідальності за заперечення чи виправдання фашизму
24.	Створення державних ефективних програм щодо подолання алкоголізму, наркоманії й СНІДу серед молоді.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
25.	Підтримка канонічної Православної церкви і віруючих інших конфесій.	+	-	+	ЧВ	КПУ опікується цим питанням на громадських заходах
26.	Надання через референдум російській мові статусу другої державної.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було

27.	Розроблення нової концепції оборони, яка буде відповідати сучасним вимогам.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
28.	Забезпечення переозброєння армії кращими вітчизняними зразками техніки.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
29.	Забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Надання їм статусу державного службовця.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
30.	Відтворення мережі державних та комунальних підприємств роздрібною торгівлі, послуг, аптек.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
31.	Щоквартальне індексування прожиткового мінімуму, пенсій, зарплат, стипендій з урахуванням реальної інфляції.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
32.	Встановлення заробітної плати працівникам бюджетної сфери на рівні середньої по промисловості. Надання медикам, працівникам культури та освіти, які працюють у державних установах, статусу державних службовців.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
33.	Збереження та розширення соціальних пільг.	+	+	+	НВ	Проект № 2194 щодо надання пільг окремим категоріям громадян – вручено подання комітету про відхилення
34.	Скасування підвищення пенсійного віку. Забезпечення поваги та гідного життя ветеранам.	+	+	+	ЧВ	Проект № 1063 мав би повернути попередні показники пенсійного віку – проект не ухвалено. Проекти №1086 та 1087 про захист статусу ветеранів війни – обидва прийнято
35.	Змушення приватного капіталу виконувати соціальні зобов'язання (зарплати, відпустки, умови праці робітників, пенсійне страхування, дотримання екологічних стандартів).	+	+	+	НВ	Проект №1063 мав би повернути попередні показники пенсійного віку – проект не ухвалено. Проект №1046 про посилення контролю за дотримання бізнесом еко-стандартів
36.	Повернення трудових заощаджень.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
37.	Конституційне гарантування першочергового фінансування соціальних видатків.	+	+	+	ЧВ	Проекти № 1086 та № 1087 про захист статусу ветеранів війни (першочергові видатки на санаторно-курортне лікування) – обидва прийнято
Держава						
1.	Законодавче закріплення проведення референдумів у вирішенні важливих суспільних питань.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
2.	Надання профспілкам права законодавчої ініціативи.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було

3.	Введення виборності суддів.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
4.	Заборона приватизації державних підприємств. Введення відповідальності за доведення їх до банкрутства.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
5.	Ліквідація статусу недоторканності для представників влади.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
6.	Жорстке покарання за зловживання владою.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
7.	Скорочення видатків на утримання керівних осіб.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
8.	Прийняття Закону, який унеможливить сімейственість і клановість кадрів.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
9.	Розширення повноважень Рахункової палати.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
10.	Перехід до формування Державного бюджету "знизу".	+	+	+	НВ	Проект № 2611 про розмежування складу доходів бюджетів місцевого самоврядування
Світ						
1.	Пріоритет зовнішньої політики – вступ до Митного союзу, Єдиного економічного простору, Євразійського економічного союзу.	+	+	+	ЧВ	КПУ у риторичі регулярно підтримують цю ідею, 31 травня Київ підписав меморандум про співпрацю з Євразійською економічною комісією – органом ТС
2.	Припинення співробітництва із МВФ. Перегляд всіх нерівноправних міжнародних договорів, у першу чергу – в рамках СОТ.	+	-	+	НВ	Відповідних ініціатив подано не було
3.	Конституційне закріплення нейтрального та позаблокового статусу України.	+	+	+	ЧВ	Ця ідея була ухвалена у Законі про засади внутрішньої та зовнішньої політики у 2010 році.

1. Центр Разумкова. Соціологічне опитування: Коли Ви обираєте, за яку партію голосувати, наскільки важливими для Вас є наведені фактори? (перелік). Отримано з: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=380

2. Цит. за Rose, R. (1984). Do Parties Make a Difference? Chatam: Chatam House Publishers.

3. Davis, M. A. and M. Ferrantino. 1996. Towards a Positive Theory of Political Rhetorics: Why Do Politicians Lie? Public Choice 88(1-2): 1-13.

4. Див. напр. Costello, Rory and Robert Thomson (2008): "Election Pledges and their Enactment in Coalition

5. Governments: A Comparative Analysis of Ireland", Journal of Elections, Public Opinion and Parties 18(3), 239- 256.; Gallagher, Michael, Michael Laver and Peter Mair (2006): Representative Government in Modern Europe. McGraw-Hill, New York.

6. Stokes, Donald E. (1963): "Spatial Models of Party Competition", American Political Science Review 57(2), 368-377.

7. Powell, G. B. (2000). Elections as Instruments of Democracy. Majoritarian and Proportional Visions. Yale University Press, New Haven/London. – P. 14.

8. Thomson, Robert (2001). The programme to policy linkage: the fulfilment of election pledges on socio-economic policy in the Netherlands, 1986-1998, European Journal of Political Research, 171-197.

9. Kitschelt H., Wilkinson S.I. (2007). Citizen-politician linkages: an introduction. / Patrons, Clients, and Policies. Ed. by H. Kitschelt and S. I. Wilkinson. – Cambridge University Press. – P. 17.

10. Там само.

11. Там само.

12. Lijphart, Arend (1999). Patterns of Democracy. Government Forms and Performance in thirty-six Countries. Yale University Press, New Haven/London.

13. Schwarz, D., Schädel, L., Ladner, A. (2009). The Half-Life of Election Pledges. What makes MPs change their positions? Paper prepared for the Swiss Electoral Studies (Selects) workshop "Voting behavior and campaign dynamics in the Swiss National Elections 2007", 23-24 October 2009, Neuchâtel/Switzerland.

14. Schedler, A. (1998). The Normative Force of Electoral Promises. Journal of Theoretical Politics 10(2): 191-214.

У ТЕМРЯВІ ОБІЦЯНОК: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАРТІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Виконання передвиборчих гасел багато в чому залежне від структурування політичного поля всередині країни – реальна відповідальність партії перед виборцем потребує стабільності розташування політичних сил. Проте політична система України перебуває на етапі становлення та активних трансформацій: радянська спадщина та умови розвитку країни протягом 20 років незалежності визначили специфіку розбудови суспільних та політичних інститутів, зокрема партійної системи. Діяльність політичних партій в Україні та структура, яку вони утворюють, є контроверсійним полем для дослідника.

Виключно формальний інституційний підхід дає змогу казати про партійну систему в Україні як про атомізовану – нині у країні налічується 199 партій (Державна реєстраційна служба, 2013). Водночас, фокусування уваги на ключових гравцях політичного поля дасть змогу концентруватися, наприклад, на парламентських чи найбільш рейтингових партіях.

Невизначеність самого поняття – «партійна система України» – змушує залучати до аналізу партійної діяльності широкий спектр економічних, соціальних та політичних позицій, за допомогою яких відбувається структурування простору політичних партій. Нашою метою є коротке окреслення поточних тенденцій цього поля та прогнозування альтернатив його еволюції.

Попередні тенденції

Становлення партійної системи в Україні нерозривно пов'язане зі здобуттям незалежності та розвитком суверенної держави. Початком можна вважати перехід від одно- до багатопартійності, який було здійснено в останні роки існування СРСР. На першому етапі появи політичних партій механізм їх утворення відбувався переважно за схемою «знизу-догори», а їх лідерами ставали представники технічної та гуманітарної інтелігенції, колишні номенклатурники; крім того, окремі успішні підприємці створювали політичні бізнес-проекти (як-от ВО «Громада»), які згодом набували партійного статусу (Центр Разумкова, 2010). Початкове об'єднання опозиційних сил задля протистояння комуністам із здобуттям незалежності переросло у мультипартійну структуру, зумовлену наявністю значної кількості центрів впливу та проектів розбудови нової країни. Таким чином, перший етап функціонування партійної системи України відзначився помітною атомізацією. Викривлення сутності плюралістичного політичного діалогу, штучне відсторонення політичних партій від боротьби за розподіл владних та економічних ресурсів деформували подальшу еволюцію партій: парламент був політично роздрібненим, що посилювало інститут президента та заважало партіям здобути авторитет і відповідальність для прийняття політичних рішень (Шведа, 2009).

1998 рік став переломним для становлення партійної системи – було запроваджено змішану виборчу систему. Перехід до голосування за партію та відповідне збільшення одномандатних округів удвічі посилювало позиції добре організованих партій, які могли забезпечити власну перемогу із використанням адміністративного чи фінансового ресурсу. Таким чином, українська партійна система поповнюється двома феноменами – партіями влади (на той час НДП та АПУ) та партіями-

проектами ФПГ (Центр Разумкова, 2010), які отримали достатню кількість ресурсів для підкорення не лише економічного, але й політичного поля. Результати парламентських виборів 1998 року показали, що єдиної загальнонаціональної партії з рівномірним розподілом підтримки немає: більшість політичних проектів локалізовані в регіонах або представляють ідеологічні меншини, чи просто власні інтереси (Шведа, 2009).

Другий термін Президента Л. Кучми парадоксально допоміг структурувати партійну систему: із невиразної опозиції «сильні ліві – слабкі праві» розмежування було фокусоване на лінії «пропрезидентські – антипрезидентські» сили (Центр Разумкова, 2010).

Пік протистояння – Помаранчева революція – вніс значні зміни в партійну систему через запровадження пропорційної виборчої системи, що дало змогу перейти від поляризованого плюралізму початку 2000-х років до поміркованого плюралізму, який бере початок від парламентських виборів 2006 року. За каденції Президента В. Ющенка українським партіям довелося зіткнутися зі складними коаліційними перемовинами та розпуском Верховної Ради.

Президентство В. Януковича вкотре змінило інституційні механізми щодо партій та парламенту: відбулося повернення до інших принципів функціонування центральних органів влади, зокрема Верховної Ради. Крім того, потенційні зміни до виборчого законодавства матимуть безпосередній вплив на подальший розвиток партійної системи України.

Перспективи розвитку ключових партій

Для об'єктивного розгляду партійної системи України варто змістити фокус аналізу з безпосередньо партійних структур на ті групи еліти, які ці об'єднання репрезентують. Еліти-актори звикли до використання партій як одноразових проектів, яких можна позбавитися у разі неотримання очікуваних вигод, тож значно більше уваги мусить бути приділено мотивації груп еліт, яка підтримує чи розхищує стабільність партійної системи (Vader, 2009). Таким чином, розглядаючи поточну ситуацію та потенціал розвитку провідних партійних гравців на політичному полі, ми не можемо оминати ті угруповання, які знаходяться за фасадом політичних партій.

Партія регіонів

На момент 2013 року Партія регіонів остаточно закріпила за собою статус «партії влади», яким у свій час насолоджувалися НДП чи СДПУ(о). Серйозна політична боротьба на низовому рівні не стала найбільш ефективним інструментом ПР, оскільки політичні дивіденди вона, як правило, отримувала внаслідок дезорганізації опонентів чи ефективних переговорів з конкурентними елітами.

Так, триумф на парламентських виборах 2006 року не був би закріплений прем'єрством лідера партії, якби не серйозне протистояння у «постпомаранчевому» блоці між В. Ющенком та Ю. Тимошенко. Ключову роль в утворенні прорегіональної коаліції відіграв О. Мороз, який отримав значні політичні (пост спікера) та, що найбільш вірогідно, фінансові дивіденди. Партія регіонів виявилася занадто активною у монополізації парламентської влади – практика залучення опозиційних депутатів до підтримки проектів регіоналів через різноманітні стимули виявилася безпосередньою загрозою Президентові В. Ющенку, через що він розпустив парламент. У наступній каденції регіонали мали опозиційний статус аж до обрання свого лідера, В. Януковича, президентом – тоді у непрозорий та сумнівний спосіб відбулося переформатування парламентської більшості, згодом закріплене не менш неоднозначним рішенням Конституційного Суду України. Таким чином, ми бачимо характерні для ПР тренди: порушення вертикальної комунікації всередині партії, схильність до вирішення питань у договірний спосіб (як-от: Універсал національної

єдності, неодноразові невдалі спроби проведення напівтаємних переговорів з «Нашою Україною» та «Блоком Юлії Тимошенко» тощо).

У парламенті чинної каденції регіонали зуміли отримати власну більшість лише разом із комуністами – багато в чому завдяки поверненню змішаної виборчої системи, де на мажоритарних округах представники партії влади отримали значні переваги у доступі до різноманітних ресурсів.

Традиційно Партію регіонів пов'язували із олігархом Р. Ахметовим, який вважався головним «інвестором» та «замовником» партії. Проте за останні роки значної ваги набула інша внутрішньопартійна група, яку у медіа називають «група Фірташа» чи «група «Росукренерго», що пов'язана з інтересами іншого олігарха Д. Фірташа¹. Відповідно, наразі відбувається закулісна боротьба за владу всередині партії та вплив на Президента. Більше того, наразі можна вести мову про прагнення В. Януковича максимально послабити вплив ФПГ на нього через призначення на владні посади людей, лояльних особисто до нього. Крім того, існують серйозні приводи вважати про концентрацію потужних економічних і владних ресурсів у руках групи, що безпосередньо віддана Президентіві, – так званої «сім'ї»².

Вливання до лав ПР «Сильної України», замість очікуваного зростання кількості центрів впливу та активізації конкуренції між лідерами, повністю знищило потенційного лекторального опонента Віктора Януковича – Сергія Тігіпка, зокрема, через призначення його на урядову посаду, пов'язану з соціальною політикою, а також через реформи, які можна вважати провальними. Наразі аналогічну долю повторює Наталія Королевська – із абсолютно технічним проектом «Україно – вперед!»

Така тактика лише відтерміновує посилення внутрішньопартійної боротьби. Таким чином, можна припускати деструктивні процеси всередині партії, які можуть призвести до фракціонування чи її розпаду.

Ситуація у політичній силі спокійна та тиха, проте це може виявитися затишшям перед бурєю. Так, агресивна політична поведінка групи Президента В. Януковича – так званої «Сім'ї» – викликає супротив через перетворення депутатів з гордих «володарів життя» на сіру масу кнопочдавів, яка обслуговує позиції справжньої еліти. Втім, патерналістична культура, особиста відданість лідеру та страх за власні інтереси змушують до покірності найвищому керівництву партії.

Відповідно, про виконання передвиборчих обіцянок можна вести мову лише у контексті майбутньої президентської кампанії-2015, тоді як у інших позиціях регіонали змушені слідувати волі Кабміну та Глави держави, перед якими стоять непрості економічні питання, що потребують непопулярних рішень.

«Батьківщина»

Історії партії «Батьківщина» достатньо для того, щоб чітко зрозуміти її прив'язаність до особистості лідера та орієнтацію на опозиційну діяльність. Сила цієї партії – харизматичний лідер – стала головною ж її слабкістю: питання внутрішньопартійної демократії та розвитку партійних кадрів залежить не від організаційної структури партії, а безпосередньо від волі голови.

1 «Янукович розучився приймати рішення» – Інтерв'ю з Т. Чорноволом. «Газета по-українськи», № 1299 від 07.10.2011.

2 Лещенко С., «Любі друзі Олександра Януковича» – Українська правда, 07.11.2011. Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2011/11/7/6738086/>

Запровадження фасадних демократичних структур, на кшталт праймеріз, не приховало істинної вождистської суті партії – сама Юлія Володимирівна заявила про відсутність конкурентів: «Я ще років 20 можу на будь-які праймеріз ходити і нічого не боятися»³. Останній рік загострив цей недолік – суд та ув'язнення Юлії Тимошенко призвели до дезорганізації всередині партії.

Відповідно, доля партії залежить від долі її керівника, яка наразі залишається невизначеною.

Ув'язнення ключової особи значно впливає на політичну риторику об'єднання опозиційних сил. Так, замість реальних кроків на зміну соціополітичної ситуації, на перший план висувається звільнення Юлії Тимошенко, що у дискурсі прирівнюється до вирішення кризових суспільних явищ. Таким чином, значний ресурс політичної сили, по суті, використовується на розв'язання ситуації з однією особою.

Вилучення ключового елемента партії «Батьківщина» деформує сутність цього об'єднання: по-перше, змінюється репрезентативна функція партії – мета із захисту інтересів виборців фокусується на захисті прав свого лідера; по-друге, фактична відсутність стрижневого харизматичного базису партії сприяє дифузії партії як органічної цілісності. В умовах тиску з боку владних структур «Батьківщина» маргіналізується у політичному полі і може бути подрібнена шляхом виокремлення певних фракцій (як-от група Н. Королевської). Поточний статус «Батьківщини» (та фракції БЮТ) у Верховній Раді – головної опозиційної сили – був предметом активної боротьби нових політичних сил, таких як «Фронт змін» А. Яценюка, «Громадянська платформа» А. Гриценка тощо, доки вони не об'єднали зусилля у передвиборчих баталіях.

Таким чином, доля другої за популярністю політичної сили в країні прямо залежить від розвитку подій довкола Ю. Тимошенко: її звільнення гарантує відродження «Батьківщини» як основного опонента чинній владі; в інакшому випадку відбуватиметься активна боротьба за її політичну спадщину із паралельною дисоціацією організаційної структури партії.

Ситуація із внутрішнім кліматом у фракції багато в чому виявилася передбачуваною, зокрема щодо конфліктів та появи «зрадників», а також конфліктів щодо лідерства. Таким чином, пріоритетом політичної сили у парламенті є збереження внутрішньої єдності та опонування найбільш скандальним ініціативам ПР (якими вони відволікають увагу від проблем з економікою), що, зрозуміло, перешкоджає фокусуванню на передвиборчих обіцянках.

Зрозуміло, що в умовах відсутності доступу до влади та підготовки до президентських баталій, опозиціонери навряд чи приділять достатньо уваги ґрунтовному припрацюванню законопроектів щодо власних передвиборчих обіцянок. Проте, чи зуміє «Батьківщина» довго грати з електоратом виключно на ґрунті критики – з 2010 року, – зберігаючи прихильність до своєї сили без конструктивних змін, покаже час.

Постпомаранчеві сили

Окрім ВО «Батьківщина», до постпомаранчевих сил можна долучити політичні партії, які отримали доступ до влади після Помаранчевої революції або ж утворилися на їх основі, а також взяли участь у виборах під прапорами Об'єднаної опозиції. У першу чергу йдеться про «Нашу Україну» (яка через амбіції В. Ющенка пішла окремим списком та отримала нищівну поразку, «Фронт змін», «Громадянську платформу» та «Народну самооборону»).

Відзначимо, що «Наша Україна» стала справжньою «кузнею кадрів» для української політики – звідти взяли старт Арсеній Яценюк, Віктор Балога, В'ячеслав Кириленко, Анатолій Гриценко, – кожний з них отримав власні політичні чи партійні проекти. Сама ж партія залишилася невпо-

рядкованою та дезорієнтованою — часта зміна формальних лідерів (Роман Безсмертний — Юрій Єхануров — Віктор Балога — В'ячеслав Кириленко — Віра Ульянченко — Віктор Ющенко) та постійні вагання між двома більш потужними силами остаточно змішали настрої всередині партії та зменшили її впевненість у подальших перспективах. У підсумку це і підірвало електоральні успіхи партії. Повернення В. Ющенка до активної партійної діяльності зупинило можливу динаміку для повернення помаранчевої сили на орбіту розвитку через відсутність чіткої лідерської позиції, визначення пріоритетів та ідеологічних засад діяльності партії, припинення внутрішніх чвар та неузгодженості. Незграбність політичного маневрування, брак іміджевого оздоровлення звели нанівець шанси «Нашої України» конкурувати за звання «третьої сили».

«УДАР Віталія Кличка»

Будучи новачком на політичному полі України, політична сила відомого українського спортсмена зуміла вдало використати як свою свіжість, так і імідж лідера партії. Важливими для нашого аналізу є чітке позиціонування політичної сили як правоцентристської та достатньо виважений набір обіцянок у цьому річизі. Втім, внутрішній ресурс партії зосереджений на закріпленні своїх позицій у середовищі опозиційних чинному режимові політичних сил, у той час як депутатам бракує досвіду для ефективної реалізації передвиборчих тез.

Зростання рейтингу В. Кличка та його реальні шанси конкурувати з В. Януковичем на майбутніх президентських виборах багато в чому визначатимуть поведінку партії у парламенті. Окрім внутрішньоопозиційної конкуренції УДАРові потрібно буде закріпитися в очах виборця певними реальними кроками. Враховуючи природу політичної системи, варто очікувати зростання кількості популістських законопроектів та змагання із партією влади за певні соціально-гуманітарні позиції, на кшталт тарифів ЖКГ, податків, соціальних виплат, а також положень трудового законодавства.

ВО «Свобода»

Прорив націоналістичної політичної сили до українського парламенту, безперечно, спровокував певну ейфорію та зухвалість «Свободи». Враховуючи сподівання електорату на неї як на силу, здатну агресивно протидіяти політиці влади, партія Олега Тягнибока отримала роль певного «трікстеру» Верховної Ради — політичної сили, що сприймається не як серйозна альтернатива Партії регіонів, а як достатньо активний елемент у парламенті, що у випадку конфлікту здатен до силового та активного опору рішенням більшості.

Таким чином, «Свобода» вимушена до зосередження на діяльності, що закріпить їх позиції в очах базового виборця. Відповідно, активність націоналістів зосереджена на питаннях мови, релігії, геополітичного вибору та консервативних цінностей — на противагу реальному вирішенню ряду економічних та соціальних питань. З прагматичної точки зору, «Свободі» варто направити більше зусиль на генерування політичних альтернатив зі сфери добробуту громадян, що сприяло б їх електоральному просуванню на Схід України, а також активній роботі з виборцем.

Електоральний та ідеологічний коридор «Свободи» примушує її до дій специфічного характеру, що зумовлює її сприйняття як деконструктивної сили, яка необхідна лише для протистояння найбільш скандальним та резонансним вчинками парламентської більшості. Відповідно, політична сила виявляється обмеженою власними обіцянками. На захист ключових обіцянь вона витратить значні ресурси, проте навряд чи знайде підтримку політичної більшості у парламенті. Радикалізм може послабити її позиції у опозиційному середовищі, враховуючи також президентські амбіції О. Тягнибока.

Реальна ефективність «Свободи» лежить у площині спільної з «Батьківщиною» та УДАРом боротьби за соціально-економічними позиціями. Втім, національний романтизм політичної сили зміщує акценти на протилежні, що змушує сумніватися в успіхові реального виконання передвиборчих тез партії.

Комуністична партія України

Вочевидь, аналізувати політичну позицію комуністів та виконання ними передвиборчих обіцянок видається нудним. Їх агресивна антикапіталістична кампанія зуміла активізувати виборця, розчарованого у політиці Партії регіонів. Але перші кроки у парламенті довели опортунізм та цілковиту лояльність «червоної» політичної сили.

Розглядаючи поведінку комуністів стосовно видобування сланцевого газу в Україні, можемо передбачувати зіткнення КПУ та ПР у площині політики щодо Російської Федерації, у якій перші виступають ледь не лобістами північного сусіда в українському парламенті.

Президентський потенціал П. Симоненка прямує до нуля, а отже, комуністи можуть вдало використати свою політичну позицію та настрої ностальгічно орієнтованого електорату як предмет торгу, вкотре здобувши політичний зиск з конфлікту ключових політичних гравців. Все ж таки, головні позиції платформ КПУ – соціалістична економіка, значне збільшення ролі держави, ультраконсерватизм у формі відродження цінностей доби СРСР – залишаться лише маніфестаціями.

Відверте здивування викликає пасивність КПУ щодо залучення молодого електорату, особливо враховуючи зростання лівих настроїв серед студентства, а також активне використання тез лівих мислителів відповідними політичними силами у Європі. Комуністи традиційно орієнтовані на короткострокові переваги, тож їхню роботу щодо реалізації власних обіцянок у чинному парламенті можна прогнозувати як мінімальну.

Ідеологічний розріз потенціалу партійної системи

Говорити про ідеологічність українських партій можна виключно в теоретичному аспекті: на практичному рівні вони виступають як прагматичні актори, які керуються не доктринальними положеннями, а принципом вигід та витрат. Політтехнолог Д. Богуш наголошує, що ідеологічний розвиток ніколи не був пріоритетом партій в Україні (2011). У ролі ідеології виступають окремі гасла, які слугують не стільки орієнтиром для діяльності, скільки методом активізації свого електорату, як, наприклад, тези щодо російської мови, НАТО чи євроінтеграції.

Серед однієї з причин такої ситуації Д. Богуш називає соціальний популізм та його подальше перетворення у «віртуальний»: ілюзорні конфлікти, задоволення, події, ток-шоу тощо. Певний ідеологічний рівень діяльності партій проявляється у випадку їх доступу до виконавчої влади: у такому разі урядування спирається на ті чи інші ціннісні засади. Комбінований аналіз програм, заяв та, щонайважливіше, методів урядування трьох основних політичних сил (Партії регіонів, «Блоку Юлії Тимошенко» та «Нашої України») за останні п'ять років (відповідно, уряди В. Януковича, Ю. Тимошенко та Ю. Єханурова) показують наступні тенденції цих сил: ПР тяжіє до консерватизму, БЮТ – до соціал-демократії, НУ – до лібералізму (Павленко, 2008).

Безперечно, говорити про глибинність ідеологічних засад зарано, проте можна припустити, що виборці, підтримуючи ті чи інші політики, схиляються до певного варіанту ідеологічного світогляду, що у підсумку може призвести до рафінування політичних поглядів як громадян, так і політичних сил.

Останні передвиборчі кампанії в Україні у ідеологічному розрізі відповідали економічному баченню голосування: відбувалася конвергенція доктринальних засад партій у бік соціального популізму з метою завоювання прихильності «median voter» та експансії на електоральне поле опонентів; відповідно на політичному спектрі «ліві-праві» відбувалася концентрація політичних сил на центристських позиціях (Ware, 1996). Однак подібність політичного продукту призводить до розрізнення партій виключно за персоналіями лідерів, таким чином, можна припустити, що у середньотерміновій перспективі партії викристалізують ряд ідеологічних засад.

Тут також важливо врахувати традиційну регіоналізацію політичних сил: виокремлення трьох макрорегіонів, які вирізняються за прихильністю до різних політичних сил. Спрощено можна сказати, що прихильність на лініях «лібералізм – консерватизм», «опозиція – влада», «праві – ліві» паралельна лінії Захід – Схід.

Говорячи про адаптацію партій до нових умов та модифікацію власної ідеології, варто зазначити парадокс: консервативні партії, першопочатково орієнтовані на опір соціально-політичних змін, виявляють найбільшу гнучкість (Ware, 1996). В українських умовах це яскраво видно на прикладі Партії регіонів, яка перейшла від антизахідної риторики до повної підтримки євроінтеграції.

Перспективи т. з. «нішових» партій в Україні неоднозначні. З одного боку, є достатньо потужне ВО «Свобода», яке зайняло правий фланг політичного спектру (Павленко, 2008). З другого – ліві партії, на кшталт КПУ та СПУ, мають примарне політичне майбутнє з кількох причин: 1) неминуче старіння їх традиційного електорату та фактична відсутність роботи з молоддю; 2) кон'юнктура та бізнесова орієнтація діяльності партій; 3) активне використання лівих гасел крупними партіями, що зводить відповідні ідеї до соціального популізму; 4) акцент на парламентську форму боротьби без прагнення отримати доступ до виконавчої влади.

Попит на ідеологічні партії в Україні практично відсутній у зв'язку з низьким рівнем політичної освіченості громадян: дослідження показують, що лише третина громадян може чітко визначити власну прихильність до тієї чи іншої частини політичного спектру, дві третини не змогли позиціонувати себе ідеологічно (Центр Разумкова, 2007); загалом, уявлення про поділ партій на ліві, праві та центристські мають близько 35% громадян, 60% прямо заявили, що нічого про це не знають (Центр Разумкова, 2009). Таким чином, чітке позиціонування політичних партій можливе у випадку відповідного суспільного попиту, який, у свою чергу, залежить від підвищення рівня політичної освіченості.

Прогноз еволюції партійної системи

Наукові доробки у галузі дослідження партійних систем дали різні варіанти типологій партійних систем: зокрема, класичними стали погляди на партійні системи Дж. Сарторі, А. Ліпхарта, К. Фон Бойме (von Beyme).

У лонгітудному аналізі вони не є адекватними інструментами для дослідження, як через загальні характеристики типологій, так і через викривлену концептуалізацію та операціоналізацію основних змінних (Pennings, 1998, р. 80). Таким чином, П. Пеннінгс пропонує синтезований підхід, який включав би у себе три ключові компоненти партійних змагань: голоси, посади (office) та по-

3 Електоральні карти виборів Президента 2010 року, парламентських виборів 2007 та 2006 рр. Режим доступу: http://data.com.ua/election_agitation/3674.htm; Результати місцевих виборів 2010 р. Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2010/11/8/5552584/>

літики (policies). Фокусуючись на ключових гравцях у цих категоріях, можна певним чином класифікувати партійну систему. Автор також наголошує на тому, що партійна система є path-dependent – тобто серйозні та різкі зміни у ній неможливі.

Проектуючи таку тричленну схему на сферу партійної діяльності в Україні, можна побачити, що складова політик практично монополізована Партією регіонів завдяки їх домінуванню у виконавчій гілці влади. Сфера посад має більш конкурентний рівень, особливо на місцевому рівні – на вищих щаблях ключові посади, як правило, мають представники ПР чи партій-сателітів.

Найбільш конкурентною є сфера голосів, яку представники партії влади прагнуть захопити через наявні ресурси – посади (використання адміністративного ресурсу) та політики (зміни до виборчого законодавства).

Таким чином, найбільш ефективною тактикою для опозиційних партій є максимальний захист голосів своїх виборців та боротьба за конкурентні правила виборчої боротьби. Для врахування латентності та інерційності партійної системи варто коротко окреслити попередні моделі за такою схемою. Період 2005 року акумулював у представників «помаранчевих сил» усі ресурси: голоси, посади та політики, проте бажання їх переділу викликало боротьбу всередині блоку, через що на виборах 2006 року ресурси було втрачено: голоси здобула ПР, а з ними і посади.

Позачергові вибори 2007 року розклали нову структуру, яка закріпилася до президентських виборів 2010 року: ПР мала суспільну підтримку, БЮТ тримав посади, «Наша Україна» (в особі Президента) намагалася утримувати монополію на закладання порядку денного. Таким чином, у партійній системі України закріпився тричленний поділ, оскільки жодна сила протягом значного періоду часу не могла втримувати бодай два ресурси. Після приходу до влади В. Януковича та парламентських виборів 2012 року ПР сконцентрувала два ресурси – посади та політики, зі значними позиціями у сфері голосів, але багато в чому ця концентрація є штучною та не відповідає логіці демократичного процесу.

Дозволимо собі зробити сміливе припущення щодо середньострокової перспективи розвитку партійної системи в Україні. У найближчі роки, у випадку збереження пропорційної чи змішаної виборчої системи, партійна система тяжітиме до формату функціонування «3+1». Під таким формулюванням маємо на увазі те, що політична боротьба не може бути локалізована між двома провідними гравцями – існує третій гравець, який стає на той чи інший бік для встановлення балансу та політичної стабільності. У форматі трьох – ПР, БЮТ та НУНС – відбувалися постійні парні переговори щодо спільного протистояння третьому учаснику верхівки політичної піраміди.

Нині замість НУНС у тричленній структурі присутня пара ВО «Свобода» та партія «Удар», розташована на правому фланзі політичного спектру. Отже, формулювання «3+1» містить під собою поєднання тричленної структури, що утворюється системою зв'язків між «топовими» гравцями партійного поля, у якій відбувається конвергенція ідеологій; у той час присутній принаймні ще один учасник, «+1», який протиставляє себе цим трьом гравцям та пропонує світоглядну альтернативу. Так було із «Фронтом змін», який позиціонував себе як кардинально нову політичну силу; наразі таким чином відбувається позиціонування В. Кличка чи «Свободи», які претендують на якісно відмінний рівень політичної пропозиції.

Крім того, такий тричленний поділ відображає реалії української електоральної географії: макрорегіони Захід, Центр та Схід мають тенденції до прихильності одній з трьох політич-

них сил. Беручи до увагу швидкоплинність українських партійних проектів, можна також підкреслити таку тенденцію: відбувається поступове заміщення елементів трикутника трьох партій за регіональною основою: слабка «Наша Україна» прихильниками правих ідей на Заході була заміщена ВО «Свобода», помірковано налаштований Центр обрав сполучення БЮТ та «Фронту змін». Відповідно, можна припускати аналогічне оновлення на Сході. ПР вдало забезпечила себе через інкорпорацію найбільш імовірного конкурента у власному базовому регіоні – «Сильну Україну» С. Тігіпка – що результувалося у посиленні комуністів. Логічно було припускати активність УДАРу в цьому регіоні, проте сила Віталія Кличка зосереджена на змаганні на центральному фронті.

Коротке резюме

- Партійна система Україні наразі знаходиться лише на етапі генези, а отже, говорити про закріплення чітких рамок функціонування партій ще зарано.
- Політичні практики функціонування партій в Україні свідчать про їх високу залежність від ФПГ.
- Риторика та тези представників політичних партій тяжіють до соціального популізму; відсутність розвиненої демократичної політичної культури звужує поле генерації альтернатив політик до перегонів обіцянок.
- Наразі складно говорити про ідеологічність політичних партій в Україні: їх діяльність підкреслює виключно прагматичні орієнтації. Тим не менш, зростання рівня політичної освіченості населення може викликати відповідний зріст попиту на партії із визначеними доктринами, а отже, політична пропозиція розвинеться до чіткої ідеологічної диференціації.
- Поточний рівень персоніфікації політичного процесу робить партії значно залежними від особистості лідера та його долі, а отже, процеси партійної розбудови у середньостроковій перспективі тяжітимуть до максимально можливої деперсоніфікації партійного бренду.
- Електоральна географія має значний вплив на структурування партійного простору – макрорегіони стають як електоральною, так і ідеологічною базою для партій: від націонал-романтизму на Заході до прагматизму на Сході.
- Можливий варіант еволюції партійної системи в Україні окреслено як «3+1»: боротьба всередині відносно однорідної тричленної структури із додатковим актором, який презентує якісно нову альтернативу.
- Функціонування такої системи, безперечно, залежить від стабільності конституційного устрою, збереження пропорційної складової виборчого законодавства та розподілу економічних ресурсів між представниками ключових ФПГ.
- Виконання політичними силами власних передвиборчих обіцянок залежить від владної конфігурації: наразі протистояння відбувається не за політичні альтернативи, а за доступ до владного ресурсу, що фактично нівелює платформи опозиційних сил і віддає монополію на закладання порядку денного партії влади.

Список використаної літератури і джерел

1. Bader, M. (2009). Understanding Party Politics in the Former Soviet Union: Authoritarianism, Volatility, and Incentive Structures. *Demokratizatsiya*, Vol. 17, pp. 100-114.
2. Pennings, P. (1998). The Triad of Party System Change: Votes, Office and Policy. In *Comparing Party System Change* ed. by P. Pennings & J.-E. Lane. London: Routledge.
3. Ware, A. (1996). *Political Parties and Party Systems*. Oxford: Oxford University Press.
4. Богуш, Д. (2011). Майбутнє ідеології українських партій. *Українська правда*. Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/bogush/4d77a0039cff4/>
5. Державна реєстраційна служба. Реєстр політичних партій (станом на 1.05.2013). Режим доступу: <http://www.drсу.gov.ua/party>
6. Павленко, І. (2008). Ідеологічні трансформації провідних політичних партій України. *Стратегічні пріоритети*, No 1 (6), с. 13-19.
7. Центр Разумкова. (2008). Соціологічне опитування: «За своїми політичними поглядами Ви ближчі до лівих, правих чи центристських політичних сил?». Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=157
8. Центр Разумкова. (2009). Соціологічне опитування: «Партії поділяються на ліві, праві та центристські. Чи знаєте Ви або маєте якесь уявлення про те, чим відрізняються, наприклад, праві партії від лівих?». Режим доступу: http://razumkov.org.ua/ukr/poll.php?poll_id=555
9. Центр Разумкова. (2010). Партійна система України: особливості становлення, проблеми функціонування, тенденції еволюції. *Національна безпека і оборона*, No 5.
10. Шведа, Ю. (2009). Партійні системи незалежної України: етапи трансформації. *Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації*. No 3, с. 50-55.

ПАРТІЯ РЕГІОНІВ

На момент передвиборчої кампанії пропрезидентська сила вже два з половиною роки перебувала при владі, зосередивши ключові важелі політичного життя країни: пост глави держави, Кабінет Міністрів, більшість у парламенті. Таким чином, від потужної політичної сили варто було очікувати виваженої та ґрунтовної стратегії, яка б враховувала успіхи та промахи здійсненого за цей період. З точки зору відповідальної партії, яка має солідну підтримку електорату, це видається логічним кроком.

Тим не менш, Партія регіонів не змогла бодай наблизитися до рамок політичної відповідальності: звітуючи про виконання передвиборних обіцянок за попереднє скликання Верховної Ради, вона не особливо зважала на тези, виголошені у 2007 році. Так, у рекламному полі провладна політична сила закріпилася зі слоганом *«Від стабільності до добробуту»*, який потенційно мав протиставляти консервацію і заспокоєння політичного поля біло-блакитною силою «хаосу», який, за версією Партії регіонів, був притаманний «помаранчевому» періоду. Партія регіонів вивела трансляцію своїх лозунгів на інший рівень: започаткувала власні сторінки у соціальних мережах, що начебто підтверджувало відкритість та доступність політичної сили для громадян.

Практика показує, що ідеї зв'язку з виборцями та взаємного обміну думками для Партії регіонів залишаються виключно PR-функцією, а не механізмом вивчення громадської думки та акумулювання позиції власного виборця. Навпаки, політична сила агресивно нав'язує ідеалістичні позиції та оцінки життя країни, не припускаючи навіть вірогідності власної помилки. Так, партія регулярно штампує клішовані гасла на кшталт: *«Україна – країна успішних людей»*, *«Нове життя українського села»*, *«Працювати в Україні комфортно і престижно»*, які фактично не мають під собою обґрунтування у вигляді публічних політик.

Щодо передвиборчої програми Партії регіонів, то вона традиційно наповнена популістською риторикою та обіцянками абстрактного рівня. Варто зазначити, що текст починається важливою фразою: *«У непростий для світу та України час Партія Регіонів взяла на себе відповідальність за долю держави»*. Таким чином, варто було б припустити, що провладна політична сила готова бути відповідальною за стан речей у країні, помилки та прорахунки як внутрішньої, так і зовнішньої політики. Втім, Партія регіонів звично залишила собі цапа-відбувайла, якому можна приписати проблеми життя країни: *«П'ять років помаранчевого правління довели Україну до межі економічної та соціальної катастрофи»*.

Ідея «попередників» уже стала риторичною в українському політикумі: набагато простіше відмовитися від власної відповідальності на користь політичних опонентів. Провладна політична сила старается перетворити термін «помаранчеві» на символ чогось дуже негативного і хаотичного, що досі (попри трирічний провладний досвід Партії регіонів) заважає їй провадити обіцяні реформи.

Програма політичної сили практично не змінилася від часів кампанії Віктора Януковича, прогнози зберігають свій майбутній час. Як це типово для catch-all party, тези програми намагаються максимально охопити всі суспільні прошарки, але в першу чергу найбільш широкі, тобто нижчий клас. Таким чином, положення про збільшення соціальних виплат та нових робочих місць є одними із найголовніших. При цьому відсилань до реального стану речей і звіту щодо зробленого у цій галузі немає – лише референції до достатньо віддаленого майбутнього (2017 року), коли Партія регіонів може і не бути при владі.

Добробут

1. Ми все робимо заради великої мети – добробуту всіх українців. Створення належних умов для гідного життя громадян нашої країни.
2. Молоді сім'ї отримують доступне житло завдяки державній іпотеці під 3% річних, за рахунок соціальних контрактів із роботодавцями.
3. Допомога при народженні першої дитини в 2012 році складе 28 830 грн, другої – 57 660 грн, третьої – 115 320 грн. Це у два рази більше, ніж у 2008 році. До 2017 року розмір цих виплат зросте ще вдвічі.
4. У кожній області відкриється перинатальний центр, будуть переоснащені пологові будинки.
5. Забезпечення держзамовленням щонайменше 75% місць у ВНЗ.
6. Виплата стипендій на рівні мінімальної зарплати.
7. Збільшення зарплати освітянам щонайменше на 20% щороку.
8. Повна комп'ютеризація та підключення всіх шкіл до Інтернету.
9. 100% компенсації роботодавцю єдиного соціального внеску при працевлаштуванні інвалідів, сиріт, одиноких матерів та людей, старших за 50 років.
10. Навчання безробітних актуальним професіям.
11. Забезпечення молодих спеціалістів першим робочим місцем, стажування студентів із подальшим працевлаштуванням.
12. Стабільно зростатимуть доходи громадян, середня зарплата у 2017 році сягне 8000 грн.
13. Середня зарплата в системі охорони здоров'я не менше 8000 грн для лікарів та 5500 грн для медперсоналу.
14. Зниження цін на ліки першої необхідності на 30%.
15. 100% забезпечення ліками хворих на онкологічні, серцево-судинні захворювання, туберкульоз, ВІЛ/СНІД.
16. Забезпечення всіх сільських районів пересувними амбулаторіями.
17. Забезпечення людей з обмеженими фізичними можливостями належним лікуванням та необхідними технічними засобами реабілітації.
18. Створимо умови для здорового способу життя: в кожному регіоні запрацюють нові басейни, стадіони, льодові арени та спортивні майданчики.
19. Повністю компенсуємо до 2017 року всі вклади Ощадбанку СРСР до 5000 грн.
20. Мінімальна пенсія буде на 20% вища за прожитковий мінімум.
21. Суттєво підвищимо розміри пенсій військовослужбовцям, працівникам правоохоронних органів.
22. Забезпечимо доступним житлом молоді сім'ї, лікарів, учителів, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів за рахунок щорічного будівництва 100 000 квартир.
23. Завершення будівництва об'єкта «Укриття» на ЧАЕС до 2015 року.
24. 20000 систем централізованого очищення питної води.
25. Будівництво екологічних сміттєпереробних заводів у кожному регіоні.
26. Розбудова соціальної інфраструктури сільської місцевості (автодоріг, лікарень та шкіл, газифікації сіл).
27. Інтелектуальна свобода; свобода слова.
28. Рівні можливості для жінок та чоловіків в усіх сферах життя.
29. Законодавче забезпечення права громадян на рідну мову.
30. Надання російській мові статусу другої державної.

Право і державне будівництво

1. Будуть розширені повноваження органів місцевого самоврядування.
2. 60% зведеного державного бюджету – місцевим радам.
3. Ефективна контрактна армія.
4. Скасування обов'язкового призову з 1 січня 2014 року.

Міжнародна політика

1. Збереження позаблокового статусу України – гарантію безпеки кожного громадянина.
2. Здобуття асоційованого членства в Євросоюзі, створення зони вільної торгівлі, зняття візових бар'єрів між Україною та ЄС.
3. Посилення економічної співпраці в рамках зони вільної торгівлі з країнами СНД.
4. Стратегічне партнерство з Росією, США, Китаєм.
5. Відкриття для України ринків країн «Великої двадцятки» та країн, що розвиваються.
6. Реалізація конкурентних переваг країни для здобуття права на проведення спортивних та культурних заходів європейського і світового рівнів.

ВО «БАТЬКІВЩИНА»

«Батьківщині», позбавленій харизми свого лідера та постраждалій від репутаційного удару у вигляді десятків «тушок», які покинули фракцію БЮТ у парламенті попереднього скликання, було достатньо непросто вести передвиборчу кампанію. З одного боку, понад два роки ця політична сила мала більшість у Верховній Раді та свій уряд, на долю якого припала економічна криза, що розпочалася у 2008 році. З другого боку, «Батьківщина» не змогла згенерувати чіткого політичного посилення щодо власної ідеї, окрім як протистояння «режиму Януковича».

Змагання за електорат ускладнилося через діалог з партнерами-опонентами на політичному полі. Так, ідея об'єднання всієї опозиції під патронатом БЮТ провалилася – до «Батьківщини» приєднався лише «Фронт змін» Арсенія Яценюка, у той час як «Свобода» і «УДАР» вирішили піти окремими списками. Опозиція із сумнівною ефективністю зуміла домовитися щодо об'єднання зусиль на мажоритарних округах, через що втратила кілька потенційних депутатських крісел у Верховній Раді. У підсумку «Батьківщині» дісталось 25,54% голосів за партійними списками, відповідно до парламенту пройшли 62 депутати.

Програма ВО «Батьківщина» порівняно з технократичним та футуристичним «Українським проливом» зразка 2007 року втратила найбільш нереалістичні елементи, але зберегла традиційний соціальний популізм, цього разу розбавлений тезами про боротьбу з «режимом Януковича».

Економічні обіцянки мають визначеність лише щодо податкової системи: політична сила гарантує сім податків, а також скасування відповідної інституції – податкової міліції. Програма містить і традиційні тези, як-то: недопущення продажу землі, гарантування «справедливих» цін, а також боротьба з «тиском мільярдерів», монополіями та офшорами.

Соціальна програма типова для всіх парламентських лідерів: зростання зарплат та пенсій, створення нових робочих місць, зокрема для молоді, чисте довкілля тощо. На фоні успіху свободівців «Батьківщина» включила тезу про формування «сучасної української політичної нації із неповторною національною ідентичністю, власною історією та спільним європейським майбутнім», проте конкретний набір політик щодо реалізації такого завдання не розкрила.

Державницькі обіцянки «Батьківщини» в першу чергу відображають ті позиції, в яких вона найбільше постраждала. Серед них: персональне голосування, механізм відкликання депутатів, скасування їх недоторканності, ліквідація Конституційного Суду тощо. Чіткої альтернативи конституційним перетворенням БЮТ не запропонував – переважно ліквідацію тих механізмів, які загрожують українській демократії. Вкотре порушена тема антикорупційної люстрації, проте вже перші дні роботи «Батьківщини» у новому парламенті показали, що не до кінця очищені від корупціонерів навіть її власні ряди.

Зовнішньополітичний вектор «Батьківщини» спрямований на Євросоюз, однак без жодної конкретики. Традиційно обіцяно збереження партнерських відносин із Росією.

Нагадаємо, що за результатами роботи у попередньому скликанні «Блок Юлії Тимошенко» залишив невиконаними 70 з 94 зобов'язань (74%), половина яких припадає на економічну політику. Найкраще бютівці проявили себе у галузях права та державного будівництва із третиною виконаного.

Хмара слів з передвиборчої програми «Батьківщини».

Розподіл обіцянок «Батьківщини» за сферами

Економіка

1. В економіці створимо нові робочі місця і підтримаємо підприємців.
2. В Україні залишаться тільки сім податків.
3. Позбавимо бізнес тиску з боку правоохоронних та адміністративних органів.
4. Ліквідуємо податкову міліцію.
5. Зупинимо потік контрабанди та неякісних товарів.
6. Оголосимо війну монополіям у всіх галузях. Створимо умови для чесної конкуренції. Захистимо споживачів від монопольно високих цін на товари та послуги.
7. Ліквідуємо тиск режиму мільярдерів на мале та середнє підприємництво.
8. Вся власність у країні буде прозорою.
9. Створимо умови, за яких буде вигідніше платити податки, ніж хабарі чиновникам.
10. Перекриємо канали виведення коштів через офшори.
11. Проведемо розслідування майнових і фінансових оборудок сьогоднішньої влади.
12. Майно, незаконно приватизоване командою Януковича, повернемо державі. Винних у порушенні закону притягнемо до відповідальності.
13. Енергозбереження, позбавлення залежності від дорогого російського газу стане національним пріоритетом.
14. Мораторій на продаж сільськогосподарських земель буде продовжено. Не дозволимо забрати у селян землю за безцінь.
15. Видамо акти на право власності на Вашу землю.
16. Кредити для селян зробимо доступними, закупівельні ціни на зерно, молоко і м'ясо – справедливиими.

Добробут

1. Наш план дій в економіці вже протягом року дозволить підвищити прожитковий мінімум і мінімальну зарплату до 2400 гривень, зарплату вчителів, лікарів, науковців та інших бюджетників – удвічі.
2. За п'ять років мінімальну зарплату збільшимо до двох прожиткових мінімумів. Із неї не стягуватиметься податок на дохід.
3. Зробимо перерахунок пенсій. Вони зростуть не на 100 гривень, як перед виборами, а на 334 гривні, як того вимагає закон.
4. Несправедлива пенсійна «реформа» Януковича-Азарова-Тігіпка буде скасована. Порядок нарахування пенсій буде єдиним для всіх. Розмір пенсії залежатиме від трудового стажу, зарплати і умов праці. «Спецпенсій» не буде.
5. Приведемо військові пенсії у відповідність до рівня грошового забезпечення тих, хто служить зараз.
6. Позбавимо Уряд права самочинно зменшувати розмір пільг і соціальних виплат.
7. Відновимо дію соціальних законів.
8. Молодь отримає робочі місця. Ухвалимо закон, який гарантує перше робоче місце випускникам вузів, котрі навчалися за держзамовленням.
9. На потреби ЖКГ і домогосподарств спрямуємо газ внутрішнього видобутку.
10. Поки істотно не підвищиться рівень життя, заборонимо стягувати пеню за заборгованість із комунальних платежів, а тим більше позбавляти людей житла.
11. Права пацієнта на гарантоване безкоштовне медичне обслуговування будуть захищені Законом.
12. Розширимо мережу загальнодоступних медичних закладів, передамо до неї лікарні для депутатів і чиновників, зокрема «Феофанію».
13. Для людей із особливими потребами реалізуємо програму «Безбар'єрна Україна».
14. Сільські школи, лікарні, дитячі садки закритись не будуть.
15. Кожна сільська школа отримає швидкісний доступ до Інтернету.
16. Освіта стане доступною і сучасною. Розширимо мережу дошкільних установ. У середній школі реалізуємо програму «Знай англійську – як українську».
17. Збережемо систему зовнішнього незалежного оцінювання як гарантію рівних можливостей і захисту від корупції при вступі до вузів.
18. Запровадимо державні гранти на отримання вищої освіти, стимулюватимемо дистанційне навчання молоді в провідних зарубіжних університетах.
19. Чисте повітря, чиста вода, чисті міста і села – наша мета.
20. Пріоритетним завданням стане формування сучасної української політичної нації із неповторною національною ідентичністю, власною історією та спільним європейським майбутнім.
21. Наповнимо реальним змістом статус української мови як єдиної державної. Сприятимемо її повноцінному застосуванню в усіх сферах суспільного життя, зокрема на телебаченні, радіо, у книговидавництві, кінематографі та шоу-бізнесі.
22. Створимо умови для вільного розвитку усіх мов, гарантуємо права національних меншин згідно з європейськими стандартами.

Право і державне будівництво

1. Ухваленням закону про імпічмент Президента ми розпочнемо усунення Януковича.
2. Ухвалимо закон, який дасть вам змогу відкликати депутатів.
3. У парламенті голосуватимемо лише персонально.
4. Встановимо кримінальну відповідальність для тих, хто голосує за іншого депутата.
5. Скасуємо недоторканність для всіх – Президента, народних депутатів і суддів.

6. Видатки на утримання влади скоротимо удвічі.
7. Пільги можновладцям – скасуємо. Позбавимо посадовців державних резиденцій і дач. Повернемо Межигір'я державі.
8. Створимо Національне антикорупційне бюро, яке зламає хребет корупції у владі, насамперед у правоохоронних органах.
9. Проведемо антикорупційну люстрацію усіх чиновників, починаючи з суддів, прокурорів і слідчих.
10. Унаслідок люстрації відбудеться очищення суддівської системи та державної служби.
11. Конституційний Суд буде ліквідовано конституційними змінами.
12. Відновимо парламентський і громадський контроль над силовими структурами. Чітко визначимо їх функції, скоротимо чисельність. Ці структури захищатимуть не владу від народу, а права і свободи українських громадян.
13. Служба в лавах українського війська буде престижною. Надамо громадянському суспільству, журналістам і опозиції ефективні важелі контролю за діями влади.
14. Зупинимо репресії, звільнимо Юлію Тимошенко, Юрія Луценка, усіх політичних в'язнів.
15. На відміну від чинного режиму, ми не дозволимо обмежувати свободу слова, права громадян на зібрання і мирний протест.

Міжнародна політика

1. Ліквідуємо кризу у відносинах із Євросоюзом.
2. Забезпечимо підписання та ратифікацію Угоди про асоціацію та зону вільної торгівлі з ЄС.
3. Досягнемо безвізового режиму з країнами Євросоюзу, партнерства з Російською Федерацією.

«УДАР ВІТАЛІЯ КЛИЧКА»

Дебют УДАРу на ниві політичних програм можна вважати достатньо успішним у порівнянні з іншими партіями. Експерти висловлювали побоювання стосовно того, що політична сила намагатиметься реалізуватися виключно завдяки особі свого лідера, провівши до парламенту потенційних «тушок». Досі подібні прогнози не справдилися. Більше того, Кличко став одним із перших політичних лідерів, який спромігся конкретно позиціонувати ідеологію своєї політичної сили – правий центр, із прикладом німецького зразка ХДС-ХСС Ангели Меркель.

Так, текст програми партії виявився одним із найбільш лаконічних, та водночас одним із найбільш конкретних. Популістичною, на думку експертів Фундації, є теза, що кожна сім'я зможе *«на місячну зарплату купити холодильник або пральну машину»*, оскільки вона не має конкретного числового вираження, до того ж наразі багато сімей можуть придбати за суму місячного доходу таку побутову техніку.

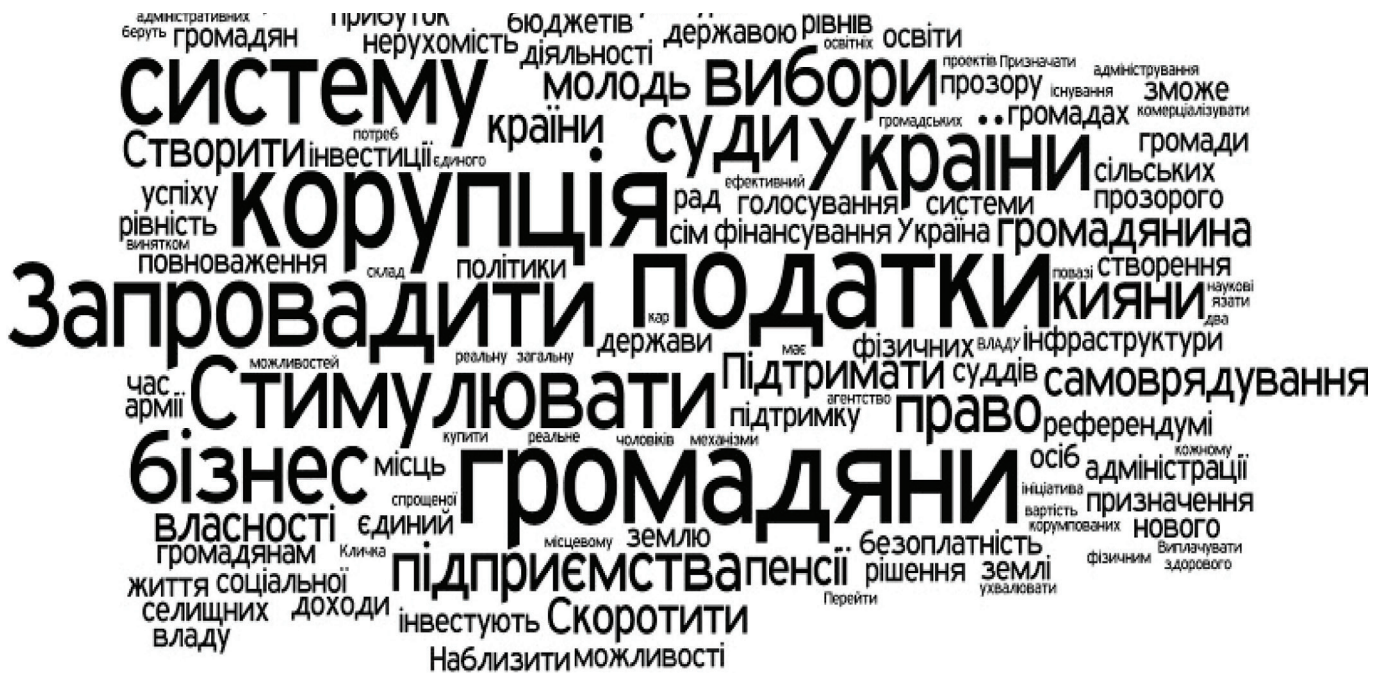
Серед прикмітних тез «УДАРу»: запровадження суду присяжних, схвалення продажу землі (з рядом обмежень, зокрема, продаж державної і комунальної землі лише на аукціонах, а також власність на сільськогосподарські землі лише для фізосіб-громадян України). Крім того, партія Кличка пропонує переосмислити систему пільг у країні і здійснити перехід до адресної допомоги. Втім, «УДАР» заклав пропозиції можливих нових пільг, наприклад, для молоді.

Паралельно «Батьківщині» «УДАР» закликає до значного скорочення податків – пропонує залишити всього шість: на доходи фізосіб, на прибуток бізнесу, ПДВ, соціальний внесок, акцизи, а також податок на нерухомість і землю.

Значна частина тез передвиборчої програми «УДАРу» присвячена боротьбі з корупцією. Повторюючи ідеї антикорупційної люстрації, спрощення взаємодії громадянина і державних установ, партія приділяє увагу самоорганізації населення, а також посиленню місцевого самоврядування. З очевидних політичних мотивів партія Кличка робить особливий акцент на столиці, говорячи про необхідність відновлення реального самоврядування у Києві. Крім того, УДАР пропонує перейти до виборів міських голів у два тури, а також надати право голосу на місцевих виборах українцям з 16 років.

Варто зауважити, що партія Кличка не порушувала питання міжнародної політики.

На голосуванні за партійними списками «УДАР» набрав 13,96% голосів виборців, здобувши 34 парламентських крісла.

Хмара слів з передвиборчої програми УДАРу.

Розподіл обіцянок УДАРу за галузями

Економіка

1. Змусити бюджет працювати в інтересах усіх громадян.
2. Створити систему обов'язкової публічної бюджетної звітності, за якої кожен громадянин зможе в режимі реального часу стежити за доходами і витратами бюджетів всіх рівнів.
3. Забезпечити прозорість системи державних закупівель.
4. Протидіяти концентрації прав власності на підприємства однієї галузі.
5. Забезпечити рівні стартові можливості для всіх.
6. Продавати і здавати в оренду землі державної і комунальної власності винятково на аукціонах.
7. Надати право власності на землі сільськогосподарського призначення виключно фізичним особам – громадянам України.
8. Стимулювати підприємства, які використовують альтернативні джерела енергії, енергозберігаючі та чисті технології виробництва, а також інвестують у видобуток енергоносіїв в Україні.
9. Забезпечити коштами місцеві громади. Залишати 100% податку на доходи фізичних осіб, податку на землю та податку на нерухомість у громадах. Гарантувати, що перерозподіл надходжень від решти податків забезпечить фінансування потреб громади.
10. Скоротити час для реєстрації нового бізнесу до 30 хвилин.
11. Скоротити кількість загальнодержавних податків і зборів, залишивши: податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, податок на додану вартість, єдиний соціальний внесок, акцизний збір, податки на нерухомість і землю.

12. Удосконалити спрощену систему оподаткування для малого та мікробізнесу. Наблизити загальну систему оподаткування за принципами адміністрування до спрощеної.
13. Встановити нульову ставку податку на прибуток: для новостворених підприємств – на 3 роки, для створених на депресивних територіях і на селі – на 5 років.
14. Стимулювати інвестиції у комунальну, транспортну, інформаційну, медичну інфраструктуру у громадах.

Добробут

1. Виплачувати соціальну допомогу на виховання дітей у малозабезпечених сім'ях до досягнення ними 15 років.
2. Забезпечити реальну рівність доходів, можливостей працевлаштування і кар'єри для жінок і чоловіків.
3. Інвестувати у молодь. Запровадити державне квотування робочих місць для молоді на підприємствах та установах.
4. Стимулювати підприємства, які беруть на роботу і стажування молодь.
5. Гарантувати доступність житла для молодих сімей.
6. Завершити створення професійної армії.
7. Збільшити бюджетні видатки на Збройні Сили України щонайменше до 2% ВВП, зосередившись на технічній модернізації армії.
8. Стимулювати створення робочих місць в регіонах.
9. Відмовитись від політики дешевої робочої сили.
10. Встановити мінімальні зарплати та пенсії на рівні, який гарантує повноцінне життя, а не виживання.
11. Забезпечити рівень доходів громадян, який дозволить кожному працюючому, не економлячи на харчах та одязі, на місячну зарплату купити холодильник або пральну машину; пересічній сім'ї протягом 5 років придбати автомобіль, протягом 10 років – житло.
12. Запровадити адресність як основний принцип призначення соціальної допомоги, унеможливити її одержання заможними особами.
13. Застосувати єдиний для всіх принцип нарахування пенсій. Поетапно перейти до накопичувальної пенсійної системи.
14. Стимулювати підприємства, які інвестують у підтримку освітніх, медичних, громадських і культурних проектів.
15. Поетапно запровадити доступну і прозору систему обов'язкового медичного страхування, гарантованого державою.
16. Щорічно збільшувати бюджетну підтримку інфраструктури здорового способу життя, фізичної культури і спорту.
17. Гарантувати обов'язковість і безоплатність повної середньої освіти, безоплатність професійно-технічної освіти.
18. Надати вищим навчальним закладам широкі автономні права, зокрема залучати бізнес до прозорого фінансування їхньої діяльності та комерціалізувати власні наукові розробки.
19. Започаткувати прозору програму державних грантів для навчання обдарованої молоді у найкращих вищих навчальних закладах України і світу.
20. Підтримати український культурний продукт. Стимулювати інвестиції у сферу культури: національне книговидання, кінематограф і кінопрокат, написання музичних і літературних творів.

Право і державне будівництво

1. Запровадити прозорі і єдині для всіх правила.
2. Скоротити кількість державних органів, які мають дозвольні, контрольні та каральні повноваження. Мінімізувати взаємодію громадянина з чиновником.
3. Реалізувати принцип єдиного вікна та прозорого офісу в усіх сферах взаємодії громадянина і держави.
4. Зобов'язати саме чиновника, а не громадянина, збирати усі необхідні довідки.
5. Протягом року забезпечити перехід на електронний документообіг.
6. Повернути киянам право на самоврядування.
7. Надати обраному киянами міському голові повноваження голови Київської міської державної адміністрації.
8. Забезпечити виділення достатніх коштів з місцевих бюджетів для діяльності органів самоорганізації населення.
9. Провести антикорупційну люстрацію – після незалежної перевірки всіх чиновників, правоохоронців, суддів та прокурорів, звільнити з посад всіх корупціонерів.
10. Створити для виявлення і притягнення до відповідальності корупціонерів незалежне Антикорупційне агентство.
11. Запровадити механізм відкликання депутатів всіх рівнів.
12. Впровадити механізми прямої народної дії.
13. Народна законодавча ініціатива. Законопроект, підтриманий 150000 громадян України, має розглядатися парламентом першочергово.
14. Народне вето. Забезпечити громадянам право скасовувати на референдумі рішення органів державної влади і місцевого самоврядування – за винятком питань, референдум щодо яких заборонений Конституцією України.
15. Народний вотум недовіри. Надати можливість громадам ухвалювати на місцевому референдумі рішення про недовіру голові місцевої державної адміністрації, керівнику міліції і податкової, прокурору, судді – що матиме наслідком дострокове припинення їх повноважень.
16. Зробити систему судів простою і зрозумілою.
17. Призначати усіх суддів Вищою радою юстиції. Формувати її склад виключно на З'їзді суддів України.
18. Запровадити суд з 12 присяжних для розгляду тяжких злочинів.
19. Запровадити на виборах до парламенту та до місцевих рад (крім сільських і селищних) суто пропорційну виборчу систему з відкритими списками. Для парламентських виборів передбачити існування регіональних багатомандатних округів. Депутатів сільських і селищних рад обирати за мажоритарною системою.
20. Запровадити проведення виборів міських голів у два тури.
21. Надати право голосування на місцевих виборах громадянам, яким на день голосування виповнилося 16 років.
22. Підтримати критичні сфери безпеки країни.

ВО «СВОБОДА»

Очікувано програма іншого дебютанта українського парламенту, Всеукраїнського об'єднання «Свобода», виявилася чи не найбільш ідеологічною. Фундамент платформи – побудова національної держави, а вже потім соціальні та економічні перетворення. Як з'ясувалося у ході аналізу, при тому, що ВО «Свобода» позиціонує себе як права політична сила, ряд її соціально-економічних тез запозичений із лівих політичних ідей.

Зокрема, політична сила налаштована активно боротися із монополіями в економічній сфері, а також націоналізувати стратегічні підприємства і перевірити легальність приватизації інших потужних підприємств. Звучить близька до КПУ теза про реприватизацію та передачу в руки виробничих колективів тих підприємств, менеджмент яких не виконує соціоекономічних зобов'язань перед людьми. Крім того, «Свобода» пропонує надати можливість приватизації комунальних та державних підприємств їх робітниками.

Також «Свобода» різко виступає проти запровадження ринку землі, наголошуючи на необхідності *«заборонити торгівлю землею сільгосподарського призначення»*. Партія пропонує надавати землю на довгий строк українським громадянам, які б отримали можливість передавати її у спадок. Однак через невизначеність поняття «довгострокове володіння» до кінця не зрозуміла роль держави і приватного інвестора на ринку землі. «Свобода» пообіцяла провести повну інвентаризацію земель країни та організувати відповідний держреєстр.

Звертає на себе увагу і посилення економічної ролі держави. Зокрема, партія пропонує посилити держбанки до експансії їх принаймні на третину ринку. Неодноразово звучить теза про націоналізацію, у тому числі щодо порушників податкового законодавства та офшорних компаній. Загалом, націоналісти пропонують запровадити прогресивну шкалу оподаткування, а також ввести податок на розкіш. «Свобода» пропонує запровадити спеціальні пільги для заробітчан, які повертаються на Батьківщину. Ще одна унікальна теза свободівців – надання пільг ветеранам ОУН-УПА та компенсація невиплаченої за роки Незалежності допомоги.

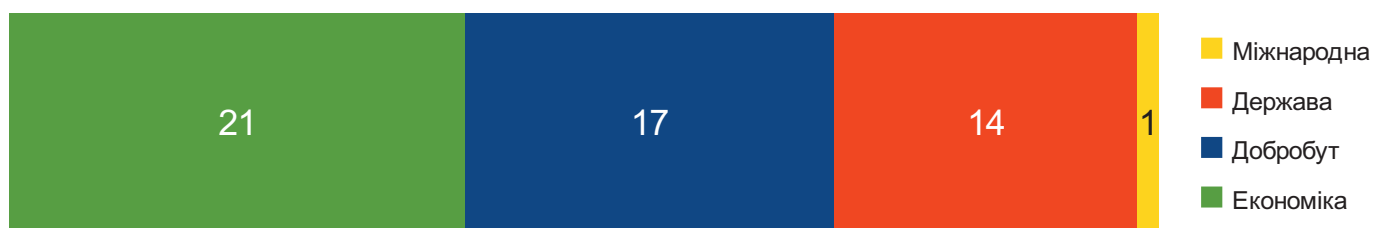
У соціальній сфері традиційно акцентується питання мови і державної підтримки її розвитку. «Свобода» наполягає на регулярному інформуванні ЗМІ про своїх власників і значні інвестиції у вітчизняний культурний продукт. Також до програми «Свободи» увійшла обіцяна у минулому скликанні «Блоком Литвина» ідея про щогодинну оплату праці. За допомогою фіскальних важелів та стимулювання бізнесу «Свобода» обіцяє ліквідувати соціальну прірву між багатими та бідними.

У сфері державного будівництва «Свобода» вкотре повторила ідею про тотальну люстрацію влади та серйозне посилення відповідальності за корупційні злочини. Особливу увагу привертає наступна теза: *«Призначати на звільнені після люстрації вакансії молодих фахівців, випускників українських вишів, відібраних за критеріями патріотизму і професіоналізму»*. Постає питання пріоритету цих параметрів, а також способів їх вимірювання при призначенні людей на державні посади.

Так чи інакше, але вибори стали успішними для «Свободи». Вона провела до стін Верховної Ради 25 депутатів за списками, здобувши підтримку на рівні 10,44%.

Хмара слів з передвиборчої програми «Свободи».

Розподіл обіцянок «Свободи» за галузями

Економіка

1. Розслідувати законність приватизаційних процесів, ініційованих Урядом Азарова.
2. Повернути у власність держави стратегічні підприємства.
3. Протидіяти запровадженню ринку землі сільськогосподарського призначення.
4. Заборонити приватизацію стратегічних підприємств і повернути у державну власність раніше приватизовані.
5. Гарантувати державний контроль над природними монополіями. Ліквідувати приватні монополії та олігополії.
6. Повернути до комунальної власності підприємства-монополісти електро-, газо-, тепло- і водопостачання та водовідведення.
7. перевірити законність приватизації усіх великих підприємств. Повертати у державну власність та власність трудових колективів підприємства, власники яких не виконують соціальних, інвестиційних та інших зобов'язань.
8. Забезпечити можливість найманим працівникам набути право власності на підприємства державної та комунальної власності, брати участь у їхньому управлінні та справедливому розподілі прибутків.
9. Провести повну інвентаризацію всієї землі та нерухомості України. Створити Єдиний державний реєстр прав на нерухомість та землю і забезпечити його відкритість та прозорість.

10. Заборонити торгівлю землею сільськогосподарського призначення. Надавати її у довгострокове володіння українським громадянам із правом родинного успадкування. Дозволити продавати законно набуті наділи лише державі.
11. Скасувати податок на додану вартість.
12. Запровадити єдиний соціальний податок із доходів громадян з прогресивною шкалою оподаткування та базовою ставкою 20%.
13. Не оподатковувати доходи громадян у розмірі мінімальної заробітної плати.
14. Встановити прогресивні податки на розкіш.
15. Zobov'язати осіб, які вивели капітали в офшори, повернути їх в Україну та сплатити з них усі належні податки. Націоналізувати підприємства, заарештувати банківські рахунки та конфіскувати майно порушників.
16. Забезпечити контроль держави над банківською сферою (державні банки мають становити щонайменше 30% банківського капіталу країни).
17. Обмежити законом лихварські відсотки за банківськими кредитами для населення та підприємств України.
18. Забезпечити безвідсоткові цільові державні кредити на відкриття власної справи.
19. Запровадити соціально справедливу спрощену систему оподаткування. Зменшити фіскальний тиск держави на всі верстви суспільства, які виробляють національний продукт, зокрема, на дрібне та середнє підприємництво.
20. Запровадити прогресивну шкалу оподаткування за принципом: «малий бізнес – малі податки, великий бізнес – великі податки».
21. Забезпечити пільгові умови повернення на Батьківщину всіх українських заробітчани. Зароблені ними гроші і майно, за умови їх вкладення у підприємницьку діяльність в Україні, вважати інвестиціями, які не оподатковуються.

Добробут

1. Скасувати антиукраїнський закон Ківалова-Колесніченка «Про засади державної мовної політики».
2. Збереження національної ідентичності та відновлення історичної справедливості замість розгулу українофобії та реваншу радянської імперії
3. Ухвалити Закон «Про захист української мови». Створити Державний комітет мовної політики.
4. Скасувати оподаткування на україномовне книговидання, аудіо- та відеопродукцію, програмне забезпечення.
5. Спрямувати кожну шосту гривню з прибутку від прокату іноземної кінопродукції на розвиток вітчизняної кіноіндустрії.
6. Регламентувати вживання української мови у ЗМІ відповідно до кількості українців – не менше ніж 78% від друкованої площі та ефірного часу.
7. Zobov'язати усі ЗМІ інформувати громадян про всіх своїх власників (для преси – у кожному номері; для ТБ та радіо – щоденно в ефірі).
8. Налагодити вітчизняне виробництво україномовного програмного забезпечення для державних установ, навчальних закладів і вільного продажу. Zobov'язати бюджетні установи користуватися лише українським програмним продуктом.
9. Відкрити всі архіви ВЧК-ГПУ-НКВД-МГБ-КГБ, які зберігаються у Центральному та обласних архівах СБУ.
10. Визнати вояків ОУН-УПА учасниками національно-визвольної боротьби за державну Незалежність України. Оголосити 14 жовтня – День створення УПА – державним святом.

11. Ухвалити новий закон про громадянство, який унеможливить практику подвійного громадянства.
12. Заборонити рекламу тютюнових виробів та алкогольних напоїв на всій території України.
13. Запровадити кримінальну відповідальність за пропаганду наркоманії та сексуальних збочень.
14. Відмінити несправедливу пенсійну реформу та грабіжницький Податковий кодекс.
15. Ліквідувати соціальну прірву між багатими та бідними, стимулюючи розвиток середнього класу, який становитиме не менше ніж 60% від працездатного населення.
16. Запровадити погодинну оплату праці. Встановити п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною погодинною заробітною платою у працівників бюджетної сфери.
17. Узалежнити пенсійний вік від середньої тривалості життя. Встановити пряму залежність розміру пенсії від стажу роботи та допустиме п'ятикратне співвідношення між максимальною і мінімальною пенсією для солідарної пенсійної системи.

Право і державне будівництво

1. Зупинити наступ олігархічної диктатури та не допустити узурпації влади режимом кримінально-олігархічних кланів. Унеможливити будь-які спроби конституційного перевороту.
2. Запровадити обов'язковий іспит з української мови для держслужбовців та кандидатів на виборні посади. Зобов'язати всіх держслужбовців вживати українську мову на роботі та під час публічних виступів.
3. Протидіяти політичній корупції – купівлі народних депутатів.
4. Ухвалити закон про імпичмент Президента України.
5. Висловити недовіру та відправити у відставку Уряд Азарова-Тігіпка-Табачніка у повному складі.
6. Провести люстрацію – докорінне очищення – влади.
7. Призначати на звільнені після люстрації вакансії молодих фахівців, випускників українських вишів, відібраних за критеріями патріотизму і професіоналізму.
8. Запровадити в кримінальному законодавстві принцип «що вища державна посада, то вищий рівень відповідальності за скоєний злочин».
9. Встановити пропорційну систему виборів до парламенту за відкритими виборчими списками.
10. Запровадити голосування народних депутатів за відбитком пальця.
11. Скасувати депутатську недоторканність щодо кримінальних та економічних злочинів.
12. Запровадити обрання місцевих суддів громадою строком на 5 років.
13. Забезпечити територіальним громадам право відкликати депутатів рад усіх рівнів, суддів місцевих судів та право висловити недовіру голові виконавчого комітету, землевпорядникові й керівникові відділу внутрішніх справ шляхом референдуму.
14. Ліквідувати обласні та районні державні адміністрації, передати їхні повноваження виконкомам місцевих рад.

Міжнародна політика

1. Скасувати зрадницькі «Харківські угоди».

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ

Комуністична партія відійшла від нарочитого стилю листівок 1917 року, який був притаманний попередній програмі, і перейшла до прагматичного викладу обіцянок пронумерованим списком. Однак форма практично не змінила змісту: КПУ пропонує набір гасел на встановлення соціально-економічних стандартів і політик гатунку доби СРСР із тотальною державною присутністю в економіці та гарантування максимуму соціальних бонусів за рахунок бюджету.

Преамбула документа звично таврує капіталізм як причину всіх соціально-економічних негараздів, які спіткали нашу державу: *«Україна опинилась у тяжкій соціально-економічній та гуманітарній кризі. Диктатура, олігархія, беззаконня і непідсудність багатіїв, зруйноване господарство, «розтопаний» зовнішніми кредиторами державний суверенітет, бідність та відсутність соціальних гарантій, падіння суспільної моралі – це реальність, яку капіталізм приніс Україні».*

Відповідно, КПУ переконана, що єдиним засобом подолання проблем є деконструкція капіталістичної моделі та повернення суспільства і влади у соціалістичне русло. І поки єврокомуністи змагаються за реальний захист прав робітників та соціальні гарантії, українські прихильники марксизму-ленізму продовжують озвучувати тези сторічної давнини про побудову суспільства без експлуатації людини людиною та ліквідацію диктатури капіталізму.

Таким чином, у соціально-економічному секторі програми Компартії панує держава: їй пропонують віддати монополію на алкоголь і тютюн, повернути стратегічні підприємства, посилити держбанки, надати більш жорсткі важелі контролю за цінами тощо. Відповідно, українцям обіцяють також широкий спектр соціальних бонусів, зростання пенсій і зарплат (зокрема, бюджетного сектора), стипендій, гарантують робочі місця для молоді. Аналогічно до ВО «Свобода» комуністи пропонують встановити відповідальність за пропаганду «сексуальних збочень» та наркоманії.

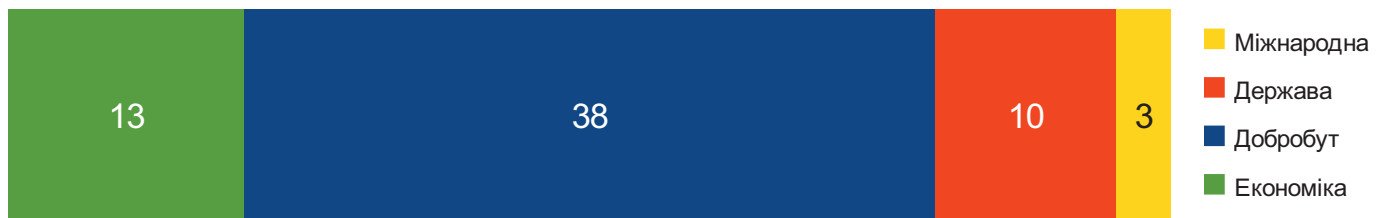
Державницькі тези КПУ не вирізняються оригінальністю і свіжістю: скорочення видатків на органи влади, посилення відповідальності за корупцію, ліквідація недоторканності тощо. Прикмітно, що Компартія пропонує надати профспілкам право законодавчої ініціативи, проте не вказує, за яким механізмом.

Порівняно з іншими парламентськими силами, КПУ запропонувала чи не найбільш чітку програму щодо міжнародної політики із чіткою євроазійською та проросійською орієнтацією.

Розчарування електорату промислових регіонів у партії влади та відсутність прийнятної альтернативи допомогли комуністам здобути 13,18% голосів та провести під купол Верховної Ради 32 депутати. Зауважимо, що жоден комуніст не виграв змагання на мажоритарному окрузі.

Хмара слів з передвиборчої програми Компартії.

Розподіл обіцянок КПУ за сферами

Економіка

- Конституційне підтвердження права народу на володіння природними ресурсами, землею, виробничими активами. Закріплення за державою права на їхнє використання в інтересах суспільства.
- Повернення у державну власність підприємств базових секторів економіки.
- Забезпечення розвитку наукомістких секторів і виробництв. Частка продукції машинобудування в структурі ВВП має становити не менше 30%, частка наукомісткої продукції – не менше 15%.
- Заборона купівлі-продажу земель сільськогосподарського призначення.
- Зміцнення державних банків, які будуть кредитувати промисловість і сільгоспвиробника під низький процент.
- Державна підтримка виробництва вітчизняних ліків, побутової техніки, одягу та взуття.
- Забезпечення сталого зростання доходів трудящих. Частка оплати праці в собівартості продукції – не нижче 60%.
- Державна монополія на виробництво і реалізацію алкогольних та тютюнових виробів.
- Державна підтримка кооперативних господарських об'єднань громадян, насамперед – кооперативів селян.
- Забезпечення щорічних інвестицій у розвиток села не менше 7% ВВП.
- Повне оподаткування офшорних операцій, заборона офшорним компаніям володіти акціями українських підприємств.
- Перехід до системи прогресивного оподаткування та введення податків на споживання предметів розкоші.
- Посилення державного контролю над ціноутворенням.

Добробут

1. Надання громадянам безкоштовної медичної допомоги.
2. Відродження державної мережі медичних установ, насамперед – у малих містах та територіях сільрад.
3. Забезпечення модернізації медичних установ, передусім – пологових будинків та дитячих лікарень.
4. Забезпечення закупівлі та надання за державний кошт ліків, критично необхідних для збереження життя громадян України.
5. Збільшення державних витрат на поліпшення умов життя людей з обмеженими можливостями.
6. Забезпечення контролю за якістю продуктів харчування, товарів широкого вжитку та медичних послуг.
7. Посилення відповідальності за екологічним довкіллям.
8. Повернення до державної безкоштовної дошкільної, середньої, професійно-технічної та вищої освіти.
9. Забезпечення належного фінансування державних навчальних закладів. Щорічне виділення на освіту 10% від ВВП.
10. Модернізація матеріальної бази навчальних закладів державної форми власності.
11. Розширення державних замовлень на фахівців виробничих професій.
12. Забезпечення гарантій першого робочого місця для молодих фахівців та безкоштовного підвищення кваліфікації і перекваліфікації робочої сили.
13. Впровадження системи матеріальної та соціальної допомоги молодим педагогам, особливо тим, які працюють у сільській місцевості.
14. Розгортання масштабного будівництва соціального житла.
15. Надання громадянам житла на правах державної та комунальної оренди без права приватизації, щоб виключити можливість спекуляції.
16. Встановлення орендної плати за житло на рівні не вище 10% від прожиткового мінімуму, передбачення додаткових знижок для осіб, які користуються пільгами.
17. Зобов'язання роботодавців забезпечувати житлом своїх працівників.
18. Повернення в державну власність об'єктів ЖКГ. Встановлення тарифів державою відповідно до єдиної тарифної сітки.
19. Видатки на комунальні послуги не повинні перевищувати 10% доходів сім'ї.
20. Посилення відповідальності за афери з житлом.
21. Збільшення чисельності та рівня фінансування державних культурних установ, бібліотек, книжкових магазинів, передусім – у малих містах та сільській місцевості і підвищення рівня соціальної захищеності їх працівників.
22. Відродження мережі державних оздоровчих установ для дітей.
23. Заборона пропаганди сексуальної розбещеності, насильства, расизму, ксенофобії та національної ворожнечі.
24. Введення кримінальної відповідальності за героїзацію осіб, які співробітничали з нацистським режимом та тих, хто сьогодні пропагує ці ідеї.
25. Створення державних ефективних програм щодо подолання алкоголізму, наркоманії й СНІДу серед молоді.
26. Підтримку канонічної Православної церкви і віруючих інших конфесій.
27. Надання через референдум російській мові статусу другої державної.
28. Розроблення нової концепції оборони, яка буде відповідати сучасним вимогам.

29. Забезпечення переозброєння армії кращими вітчизняними зразками техніки.
30. Забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Надання їм статусу державного службовця.
31. Відтворення мережі державних та комунальних підприємств роздрібної торгівлі, послуг, аптек.
32. Щоквартальне індексування прожиткового мінімуму, пенсій, зарплат, стипендій з урахуванням реальної інфляції.
33. Встановлення заробітної плати працівникам бюджетної сфери на рівні середньої по промисловості. Надання медикам, працівникам культури та освіти, які працюють у державних установах, статусу державних службовців.
34. Збереження та розширення соціальних пільг.
35. Скасування підвищення пенсійного віку. Забезпечення поваги та гідного життя ветеранам.
36. Змушення приватного капіталу виконувати соціальні зобов'язання (зарплати, відпустки, умови праці робітників, пенсійне страхування, дотримання екологічних стандартів).
37. Повернення трудових заощаджень.
38. Конституційне гарантування першочергового фінансування соціальних видатків.

Право і державне будівництво

1. Законодавче закріплення проведення референдумів у вирішенні важливих суспільних питань.
2. Надання профспілкам права законодавчої ініціативи.
3. Введення виборності суддів.
4. Заборона приватизації державних підприємств. Введення відповідальності за доведення їх до банкрутства.
5. Ліквідація статусу недоторканності для представників влади.
6. Жорстке покарання за зловживання владою.
7. Скорочення видатків на утримання керівних осіб.
8. Прийняття Закону, який унеможливить сімейственість і клановість кадрів.
9. Розширення повноважень Рахункової палати.
10. Перехід до формування Державного бюджету «знизу».

Міжнародна політика

1. Пріоритет зовнішньої політики – вступ до Митного союзу, Єдиного економічного простору, Євразійського економічного союзу.
2. Припинення співробітництва із МВФ. Перегляд всіх нерівноправних міжнародних договорів, у першу чергу – в рамках СОТ.
3. Конституційне закріплення нейтрального та позаблокового статусу України.